

ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF TER HOOGTE VAN DE DORPSKERN TE WECHELDERZANDE (PROV. ANTWERPEN)

VERSLAG VAN RESULTATEN

ABO Archeologische Rapporten 599

Rapport opgemaakt door: Emmy Nijssen en Maarten Praet

Derbystraat 51

9051 Gent

Maart 2020

Dossiernr. 22937.R.01

Projectcode OE: 2018A400

COLOFON

Titel

Archeologische evaluatie van het bodemarchief ter hoogte van de dorpskern te Wechelderzande (Lille) (prov. Antwerpen)

Auteur

Emmy Nijssen en Maarten Praet

Projectnummer

- 22937 (intern)
- 2018A400 (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Plaats en Datum

Gent, maart 2020

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 599

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	21/01/2020	Interne draft
v1	2/03/2020	Externe draft / definitieve versie
v2	27/3/2020	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Tine Van denhaute
Business Unit Manager	Toon Moeskops
Kwaliteitscontrole	Jan Coenaerts
General Director	Patrick Hambach

INHOUD

DEEL 1	Verslag van Resultaten	7
1	Inleiding	7
1.1	Thesaurus	7
1.2	Administratieve gegevens	7
1.3	Doel van het onderzoek	8
1.4	Aanleiding van het onderzoek	8
1.5	Afbakening onderzoeksgebied	8
1.6	Onderzoeksstrategie	10
2	Aard van de bedreiging	11
2.1	Huidige situatie	11
2.2	Toekomstige situatie	15
3	Assessmentrapport: Landschappelijke analyse	22
3.1	Topografische situering	22
3.2	Bodemkundige situering	26
4	Assessmentrapport: archeologische voorkennis	31
4.1	Historische achtergrond	32
4.2	Inventarissen onroerend erfgoed	33
4.3	Cartografische bronnen	40
4.4	Recente landschapsveranderingen	44
5	Besluit	46
5.1	Interpretatie en datering	46
5.2	Potentieel tot kennisvermeerdering en samenvatting	47
6	Kwaliteitscontrole en ondertekening	49
7	Bibliografie	50

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Orthofoto (2018) met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2020)	9
Figuur 2: GRB met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (schaal 1:3000). (Geopunt 2020)	9
Figuur 3: Foto van de Sint-Amelbergakerk en het aangrenzende grasperk (Initiatiefnemer 2020)	11
Figuur 4: Foto van de parking en oude jongensschool in het noorwesten van de zone Dorpshart (Initiatiefnemer 2020)	12
Figuur 5: Omgevingsfoto's van het straatbeeld voor de zone Heymansstraat (Initiatiefnemer 2020)	13
Figuur 6: Grondplan van de bestaande toestand (riolering en op te breken zones) (Initiatiefnemer 2020)	14
Figuur 7: Inplantingsplan toekomstige situatie (Initiatiefnemer 2020)	15
Figuur 8: Schematische weergave van de bouwplannen weergegeven op een orthofoto (2018) (Geopunt 2020; Initiatiefnemer 2020)	16
Figuur 9: Toekomstige situatie met parkeerplaatsen en groenzone langs de kerk (Initiatiefnemer 2020)	18
Figuur 10: Toekomstige situatie met gescheiden nutsleidingen stelsel en wadi zichtbaar (Initiatiefnemer 2020)	19
Figuur 11: Snede van de toekomstige situatie noord-zuid (overlangs) inclusief wadi grasplein en kerk (Initiatiefnemer 2020)	20
Figuur 12: Snede van de toekomstige situatie west-oost (haaks) met zicht op het dorpsplein en de parking (Initiatiefnemer 2020)	20
Figuur 13: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (NGI 2020)	22
Figuur 14: Hoogtemodel met aanduiding van het studiegebied en hoogteprofielen (Geopunt 2020)	23
Figuur 15: Hoogteprofielen van het studiegebied. Boven: noord-zuid. Onder: west-oost (Geopunt 2020)	24
Figuur 16: Digitaal Terreinmodel (DTM) (1m) van de omgeving van het studiegebied (Geopunt 2020)	25
Figuur 17: Gedigitaliseerde bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (schaal 1:1000) (Geopunt 2020)	27
Figuur 18: Quartairgeologische kaart in de omgeving van het studiegebied (Geopunt 2020)...	28
Figuur 19: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied (type 21) (Geopunt 2020)	28
Figuur 20: Gedigitaliseerde Tertiairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (schaal 1:20000) (Geopunt 2020)	29
Figuur 21: Bodembedekkingskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2020)	30
Figuur 22: Tabel met geraadpleegde bronnen voor hoofdstuk 4	31
Figuur 23: Vastgesteld bouwkundig erfgoed en beschermde monumenten weergegeven op een orthofoto (2018) (Geopunt 2020; Inventaris Onroerend Erfgoed 2020)	34
Figuur 24: Tabel met het bouwkundig erfgoed in de nabijheid van het studiegebied	35
Figuur 25: Tabel met beschermde monumenten in de nabijheid van het studiegebied	35
Figuur 26: CAI-meldingen in de omgeving van het studiegebied (Geopunt 2020)	36

Figuur 27: Archeologienota's waarvan akte werd genomen in de omgeving van het studiegebied weergegeven op een orthofoto (2018) (Agentschap Onroerend Erfgoed 2020; Geopunt 2020)	38
Figuur 28: Tabel met (archeologie)nota's waarvan akte werd genomen in de nabijheid van het studiegebied.....	39
Figuur 29: Fricxkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2020)	40
Figuur 30: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2020)	41
Figuur 31: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw). (schaal 1:10000) (Geopunt 2020).....	42
Figuur 32: Aanduiding van het studiegebied op de Vandermaelenkaart (Geopunt 2020).....	43
Figuur 33: Orthofoto 1971 (kleinschalig, zomeropnamen) met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2020)	44
Figuur 34: Orthofoto 1979-1990 (kleinschalig, zomeropnamen) met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2020)	45
Figuur 35: Orthofoto 2018 met weergave van het studiegebied (Geopunt 2020).....	45
Figuur 36: Schematische weergave van de geplande werken weergegeven op een orthofoto (2018) (Geopunt 2020).....	48

DEEL 1 VERSLAG VAN RESULTATEN

---

1 INLEIDING

1.1 THESAURUS

Bureauonderzoek, Wechelderzande, Sint-Amelbergakerk, dorpskern, Dries, Heymansstraat

1.2 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2018A400	
ISSN-nummer	2406-3940	
Erkend Archeoloog	ABO nv	
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2017/00167	
Naam + adres onderzoeksgebied		
- straat + nr.:	Vlimmersebaan (nr. 4), Heymansstraat (nrs. 1-22), Pastorijstraat (nrs. 2-4) en Vendelmansweg	
- postcode:	2275	
- gemeente:	Lille (Wechelderzande)	
- land:	België	
Lambertcoördinaten X/Y (EPSG:31370)	Xmin: 179104.109	Xmax: 179309.897
	Ymin: 217100.292	Ymax: 217402.938
Kadaster		
- Gemeente:	Lille	
- Afdeling:	2	
- Sectie:	E	
- Percelen:	Openbare weg en de volgende privatieve percelen: E211s, E211m, E217c, E218a, E210c, E209n, E211l en E211h; 2532a (partim); 256L2 (partim); 248s (partim)	
Thesaurus	Bureauonderzoek, Wechelderzande, Sint-Amelbergakerk, dorpskern, Dries, Heymansstraat	

1.3 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het doel van de archeologienota is nagaan in hoeverre het archeologisch archief dat potentieel aanwezig is op een terrein is bedreigd door een nakende ingreep in de bodem. Het onderzoek heeft drie objectieven. Ten eerste wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van de site. Daarnaast wordt nagegaan welke bewaring we kunnen verwachten van deze archeologische resten. Ten derde wordt nagegaan wat de impact van de geplande ingreep in de bodem zal zijn op deze resten.

De gegevens voor deze analyse worden gehaald uit bestaande en ontsloten landschappelijke, bouwkundige en archeologische inventarissen en kaarten in combinatie met de plannen geleverd door de opdrachtgever. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zal een advies worden geformuleerd voor eventueel archeologisch vervolgonderzoek; in situ bewaring of vrijgave van het terrein.

1.4 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

Deze archeologienota kwam tot stand in opdracht van de initiatiefnemer naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning voor geplande infrastructuurwerken binnen de dorpskern van Wechelderzande.

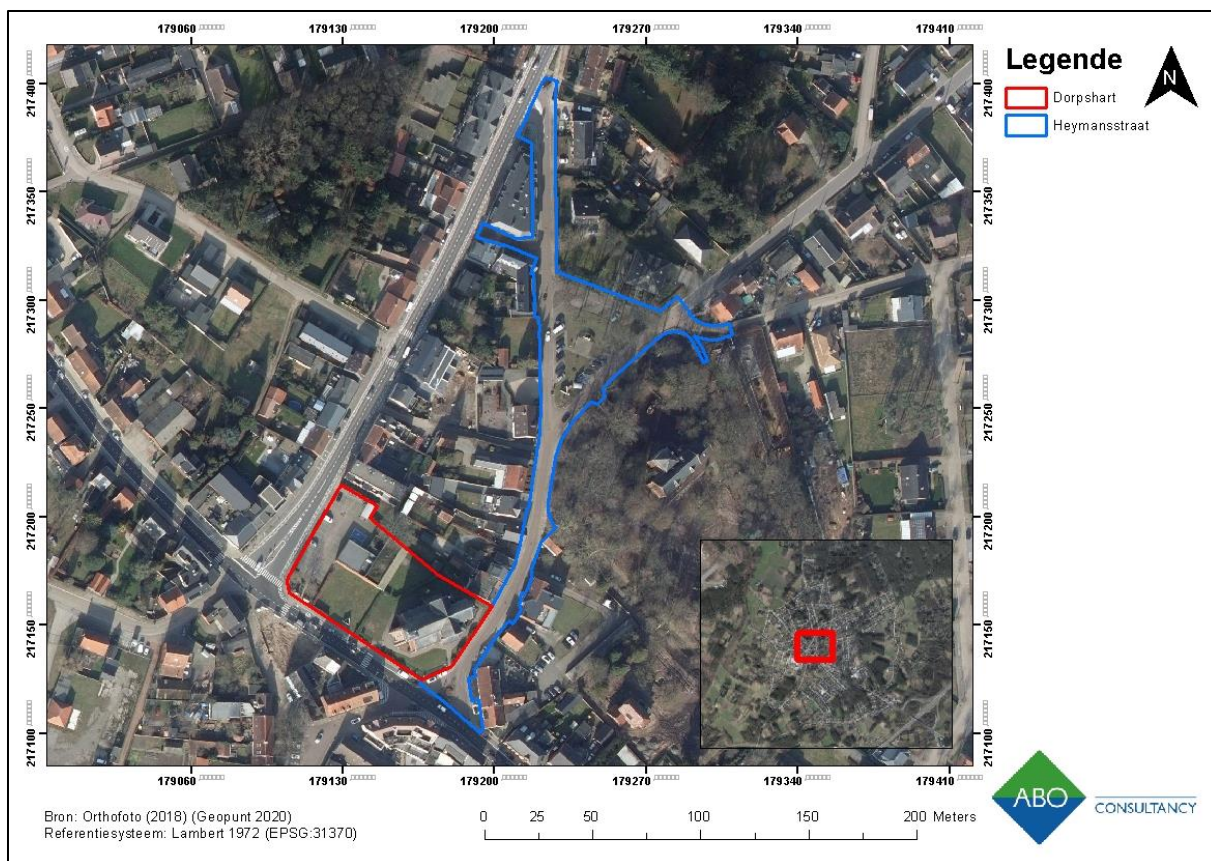
Doordat de oppervlakte van de percelen waarop deze ingreep betrekking heeft de 3.000m² overschrijdt en de ingreep in de bodem de 1.000m² (ca. 9.937 m²) overschrijdt, moet er in het kader van het Onroerend Erfgoeddecreet, voorafgaand aan een omgevingsvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet). Hierbij wordt bijgevolg een archeologienota opgemaakt op basis van bureauonderzoek.

1.5 AFBAKENING ONDERZOEKSGBIED

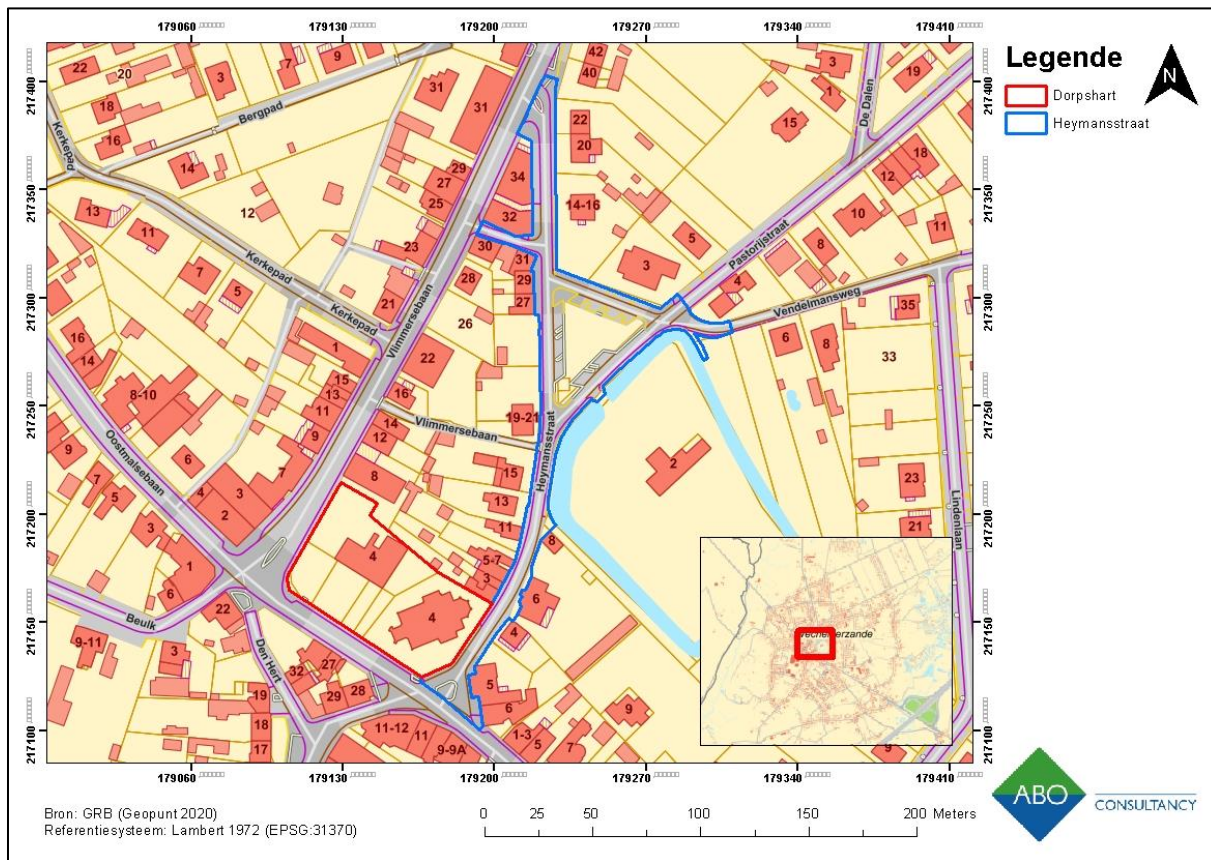
Het onderzoeksgebied omvat de percelen E211s, E211m, E211l, E211h, E217c, E210c, E209n, 2532a (partim); 256L2 (partim); 248s (partim) en openbaar domein. De afbakening van het onderzoeksgebied stemt overeen met de afbakening van de werken (inclusief werfzones). Verder wordt het onderzoeksgebied opgedeeld in 2 verschillende zones: Dorpshart en Heymansstraat (Figuur 1 - Figuur 2).

De zone Dorpshart is gelegen in de dorpskern van Wechelderzande, rondom de parochiekerk. Het studiegebied omvat de kerk, een stuk van het openbaar domein, het grasplein aan beide zijden, de parking aan de noordoostzijde en een oude jongensschool.

De zone Heymansstraat omvat wegenis- en rioleringswerken ter hoogte van Heymansstraat (nrs. 1-22), Pastorijstraat (nrs. 2-4) en Vendelmansweg. Daarnaast zullen ook werkzaamheden plaatsvinden ter hoogte van de Dries (zie hfst. 2.2).

Figuur 1: Orthofoto (2018) met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2020)

Figuur 2: GRB met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (schaal 1:3000). (Geopunt 2020)

1.6 ONDERZOEKSSTRATEGIE

Volgende twee stappen worden ondernomen om een archeologisch verwachtingsprofiel op te stellen:

- 1) Een analyse van de bestaande en ontsloten landschappelijke gegevens plaatst het studiegebied in een breder landschappelijk kader (hfst.3). Hiertoe werd zowel kaartmateriaal als literaire bronnen geconsulteerd.
- 2) Een analyse van de bestaande en ontsloten historische en archeologische gegevens geven inzicht in het archeologisch potentieel van het studiegebied (hfst.4). Hierbij werden voornamelijk inventarissen onroerend erfgoed en historische kaarten geraadpleegd.

Het archeologisch verwachtingsprofiel wordt vervolgens geconfronteerd met de aard van de geplande werken teneinde de impact van deze werken te bepalen en een advies te formuleren.

2 AARD VAN DE BEDREIGING

2.1 HUIDIGE SITUATIE

2.1.1 ZONE DORPSHART

Het onderzoeksgebied is gelegen in het centrum van Wechelderzande, een deelgemeente van Lille in de Antwerpse Kempen. De zone Dorpshart bestaat uit zeven percelen die zich rond de kerk en het dorpsplein bevinden.

Op deze percelen staat nu de parochiekerk (de Sint-Amelbergakerk) die haar oorsprong in de late middeleeuwen kent (Figuur 3). Rondom de kerk loopt een wandelpad. Verder is er een grasplein rondom de kerk waar het voormalige kerkhof zich bevond. Het kerkhof rondom de kerk is in de jaren '70 van de vorige eeuw geruimd en als grasperk ingericht.

Figuur 3: Foto van de Sint-Amelbergakerk en het aangrenzende grasperk (Initiatiefnemer 2020)

Ten noordwesten van de kerk is een parking gelegen met enkele bomenrijen en een oude jongensschool die gesloopt zal worden (Figuur 4). Dit ligt op de plaats waar het voormalige kerkhof zich rondom de kerk zich bevond.

Figuur 4: Foto van de parking en oude jongensschool in het noordwesten van de zone Dorps hart (Initiatiefnemer 2020)

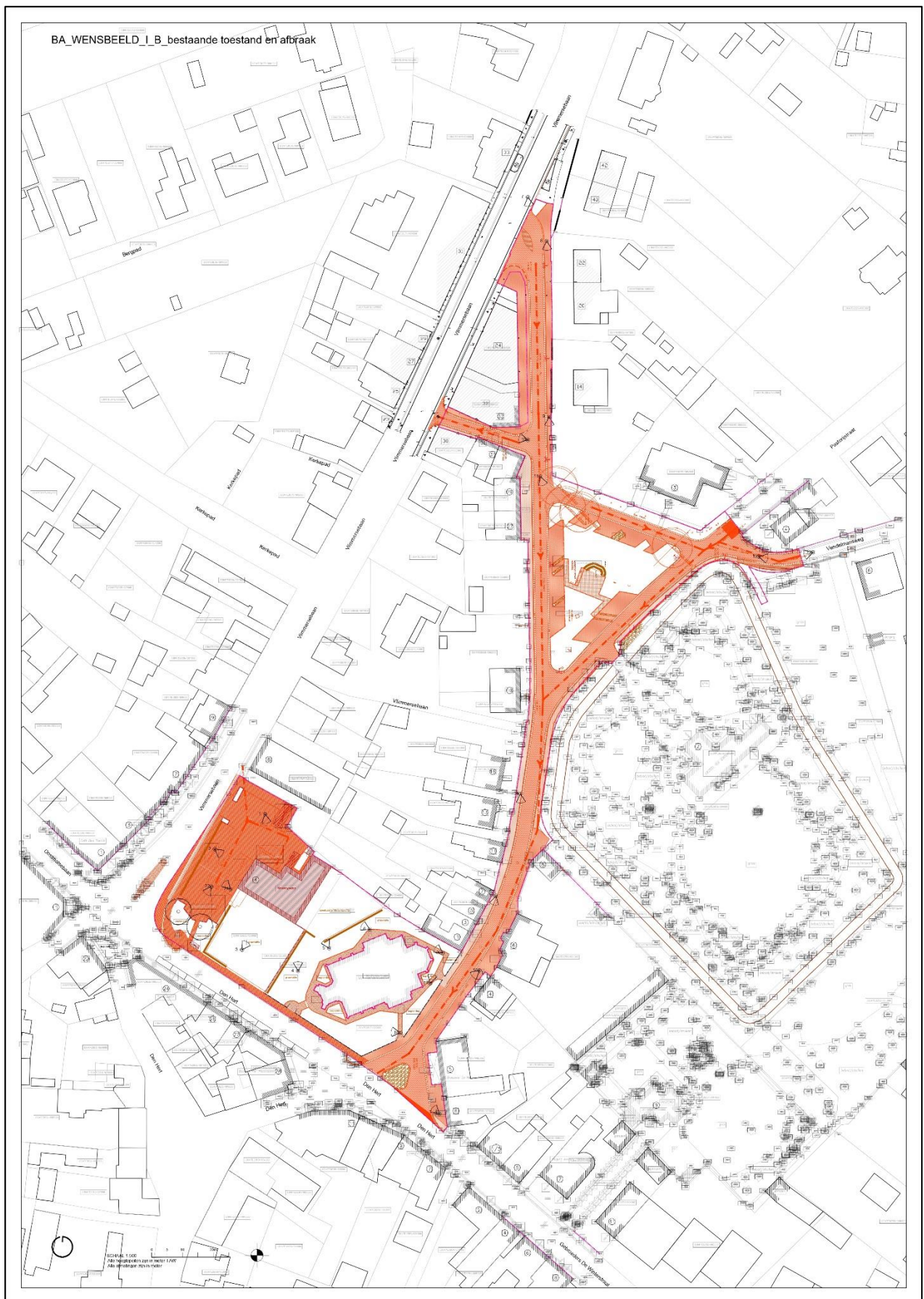
2.1.2 ZONE HEYMANSSTRAAT

De Pastorijstraat, Heymansstraat en Vendelmansweg behoren tot de dorpskern van Wechelderzande (Lille). Het huidige uitzicht van het onderzoeksgebied en de directe omgeving is in de loop van de 19de eeuw aangelegd mits enkele aanpassingen in de 20ste eeuw. De straten zijn aangelegd met kasseien en ter hoogte van de Dries zijn er aan de oost- en westzijde verschillende parkeerplaatsen aangelegd. De dries in het noorden van deze zone is een grasplein met aan de noordzijde verschillende bomen. Aan de zijde van de Pastorijstraat (oostzijde van de dries) staan er eveneens verschillende grote bomen; zij maken deel uit van het kasteelpark van Hof d'Intere. De rest van de omgeving bestaat voornamelijk uit woonhuizen (Figuur 5).

Figuur 5: Omgevingsfoto's van het straatbeeld voor de zone Heymansstraat (Initiatiefnemer 2020)

Voorts is het volledige tracé onder de openbare weg (Heymansstraat, Pastorijstraat, Vendelmansweg) voorzien van een gemengde riolering. Deze riolering is op een diepte van 1,20m-mv (16,96mTAW BOK) gelegen in het noorden tot 2,21m-mv in het zuiden (16,285mTAW BOK) (Figuur 6).

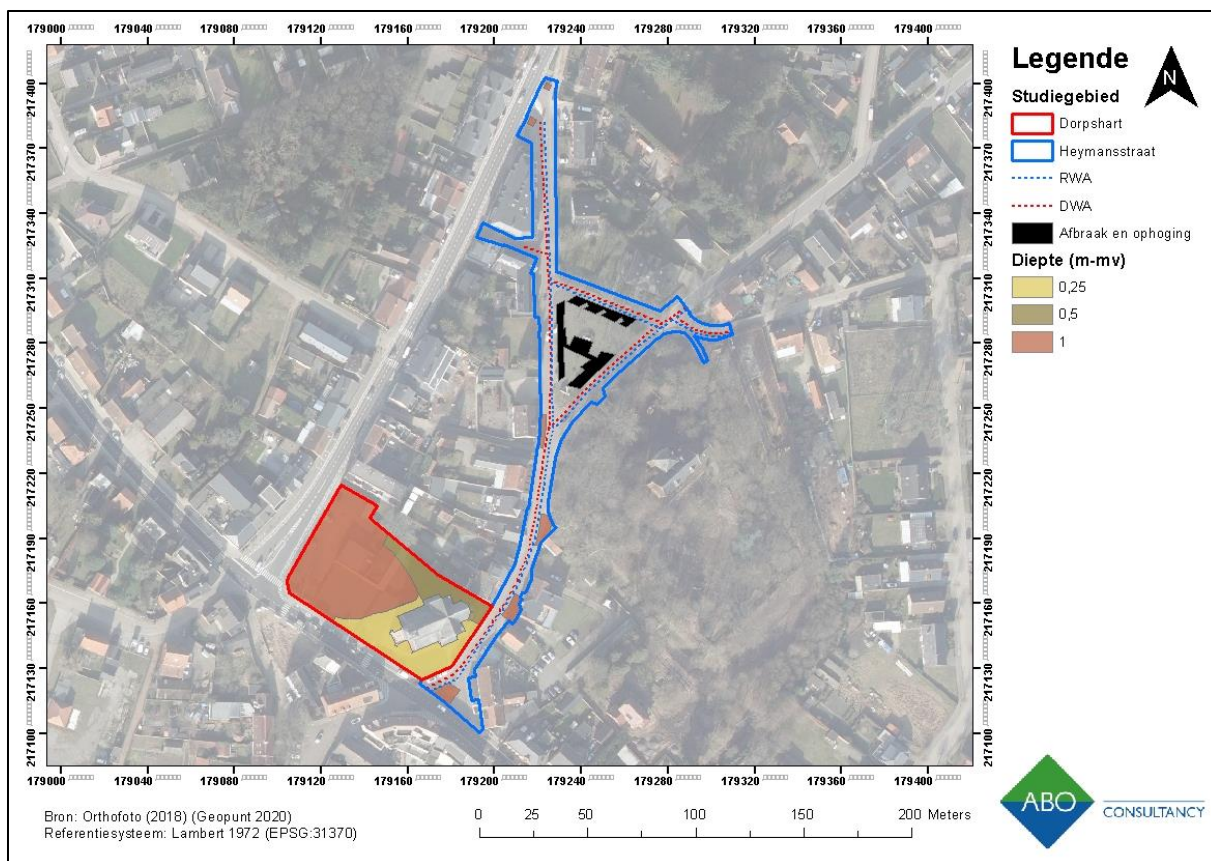
Figuur 6: Grondplan van de bestaande toestand (riolering en op te breken zones) (Initiatiefnemer 2020)

2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

De geplande werkzaamheden omvatten de aanleg van een gescheiden rioleringsstelsel, de heraanleg van verhardingen, de sloop van bovengrondse gebouwen en de heraanleg van enkele groenzones.

Figuur 7: Inplantingsplan toekomstige situatie (Initiatiefnemer 2020)

Figuur 8: Schematische weergave van de bouwplannen weergegeven op een orthofoto (2018) (Geopunt 2020; Initiatiefnemer 2020)

2.2.1 ZONE DORPSHART

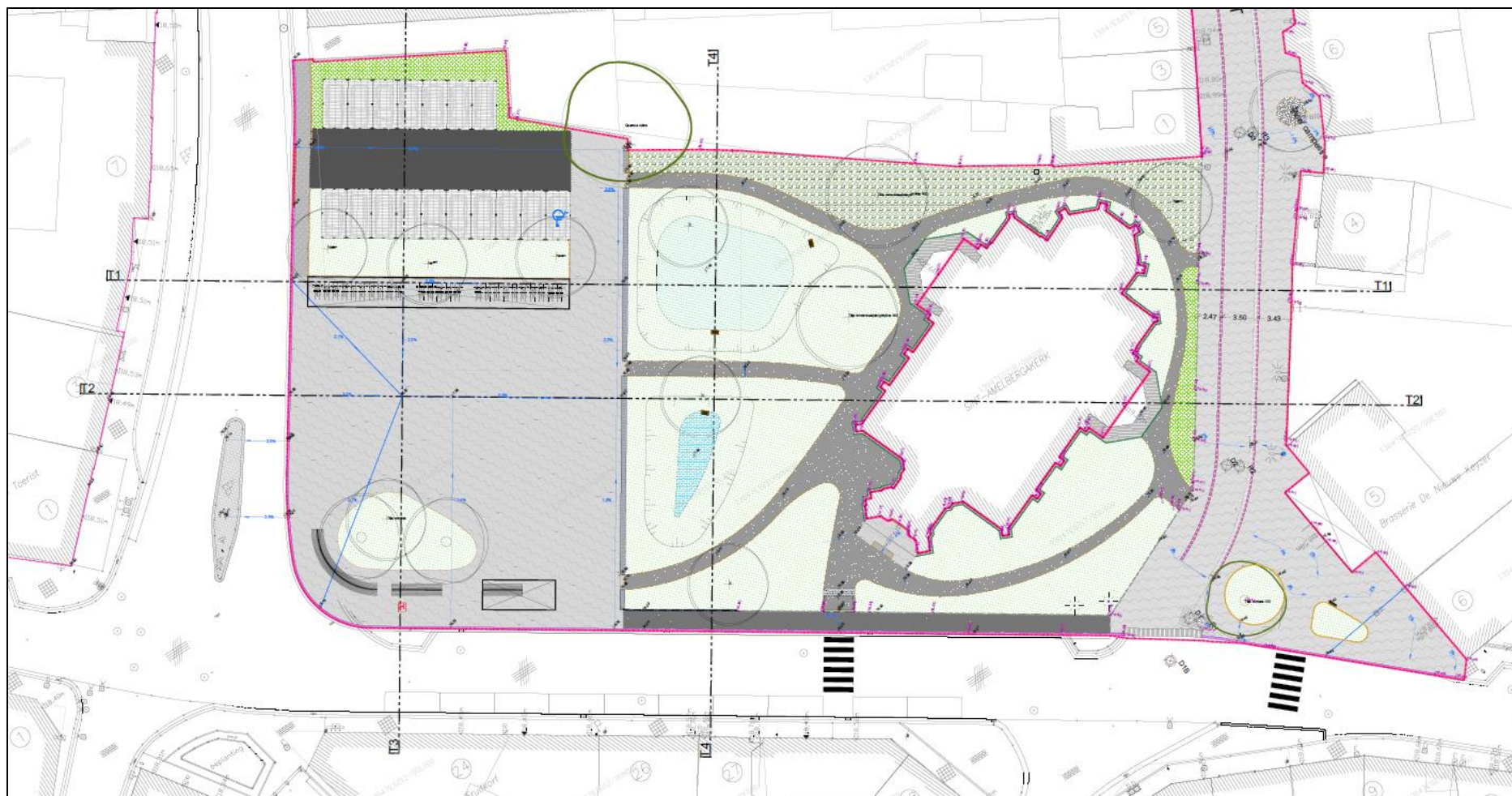
Het onderzoeksgebied is gelegen in het centrum van Wechelderzande en omvat verschillende percelen. Het gaat hier om de parochiekerk, het grasplein errond en de locatie van de oude jongensschool en de parkeerterreinen ten noordwesten van de kerk. Op deze percelen zullen verschillende ingrepen in de bodem plaatsvinden, die hieronder per categorie besproken worden. De geplande ingrepen zijn ook aangeduid op Figuur 9

De diepte van de bodemingrepen is schematisch weergegeven op Figuur 8. Zo zal er binnen het westelijke deel tot 1m-mv gegraven worden. Binnen het noordelijke deel van de zone Dorpshart wordt tot 0,50m-mv gegraven; in de zuidelijke zone is dit 0,25m-mv.

In het meest westelijke deel van de zone Dorpshart zullen de jongensschool en woningen gesloopt worden en zullen er verhardingen worden aangelegd. Hiervoor wordt een maximale ontgravingsdiepte van 1m-mv voorzien (Initiatiefnemer 2020). De oorspronkelijke asfaltering wordt opgebroken en heraangelegd. Het gebouw van de voormalige jongensschool zal afgebroken worden. De vrijgekomen ruimte wordt deels geïntegreerd in de vernieuwde parking; in het overige deel wordt een grasperk aangelegd. (Figuur 9). Rondom de kerk zal een groenzone met wandelpaden worden aangelegd. De bodemingreep hiervoor valt onder de algemene uitgravingsdiepte zoals gesteld in Figuur 8. Bijkomend wordt lokaal een wadi aangelegd tot ca. 1m-mv.

Daarnaast moet er eveneens rekening gehouden worden met het voormalige kerkhof dat hier aanwezig was en in de jaren '70 van de vorige eeuw geruimd werd (Initiatiefnemer 2020).

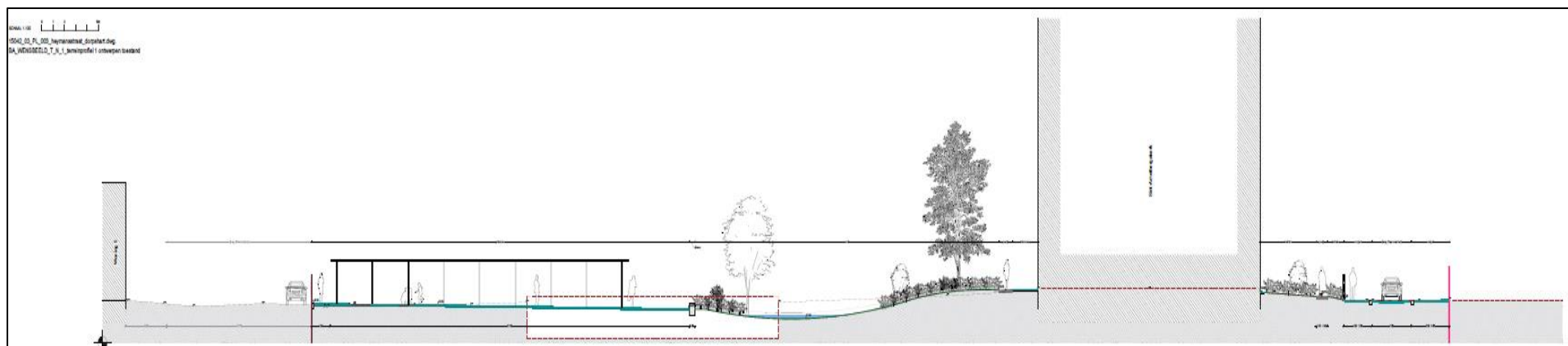
Samenvattend kan voor de zone 'Dorpshart' gesteld worden dat de geplande werken het bodemarchief zullen verstoren. Gezien het voormalige kerkhof rond de in oorsprong 16de-eeuwse Sint-Amelbergakerk is de kans om menselijke resten uit de vroegmoderne tijd aan te treffen aanzienlijk. Te meer omdat niet gekend is in welke mate het voormalige kerkhof geruimd werd.

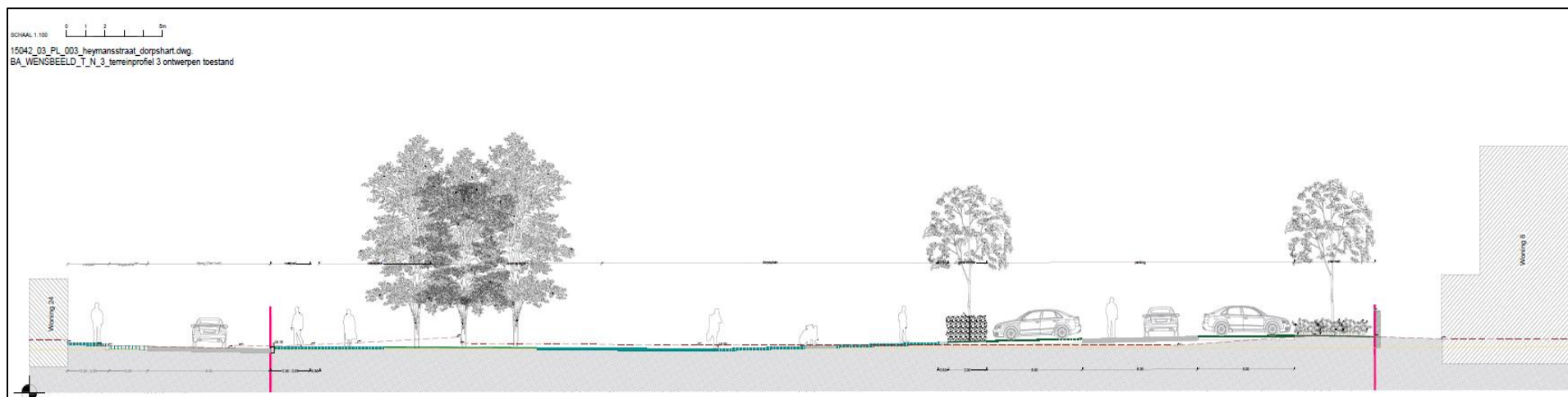
Figuur 9: Toekomstige situatie met parkeerplaatsen en groenzone langs de kerk (Initiatiefnemer 2020)

Figuur 10: Toekomstige situatie met gescheiden nutsleidingen stelsel en wadi zichtbaar (Initiatiefnemer 2020)

Figuur 11: Snede van de toekomstige situatie noord-zuid (overlans) inclusief wadi grasplein en kerk (Initiatiefnemer 2020)

Figuur 12: Snede van de toekomstige situatie west-oost (haaks) met zicht op het dorpsplein en de parking (Initiatiefnemer 2020)

2.2.2 ZONE HEYMANSSTRAAT

○ Verhardingen

De verharding ter hoogte van de Heymansstraat en de Pastoorsstraat zullen opgebroken worden en de bestaande wegenis zal heraangelegd worden. Er zal een nieuw gescheiden rioleringsstelsel aangelegd worden ter vervanging van het huidige stelsel. De verharding van de parkeerplaatsen ter hoogte van de dries zullen niet opnieuw heraangelegd worden, maar geïntegreerd worden in de groenzone van de vermeende dries.

De heraanleg en het plaatsen van een gescheiden rioleringsstelsel in de Heymansstraat (en een deel van de Pastorijstraat) gaat gepaard met een bodemingreep met oppervlakte 3.120m^2 (Figuur 10). De oude nutsleidingen, die op een diepte van 1,20 à 2,21m-mv zijn gelegen, worden opgebroken. De nieuwe leidingen zullen een diepte tussen de 1,5 en 2,4m –mv hebben. De diepte van de herbestrating zal ca. –0,50m onder het maaiveld reiken. Dit gaat geen nieuwe verstoringen met zich meebrengen.

○ Groenzone Dries

Het asfalt ter hoogte van de parkeerplaatsen op de Dries zal verwijderd worden en deze zone zal als groenzone worden ingericht. Hierdoor zal de groenzone een oppervlakte van ca. 1300m^2 innemen. De voormalige parkeerplaatsen ter hoogte van de groenzone zullen opgehoogd worden met ca. 20cm.

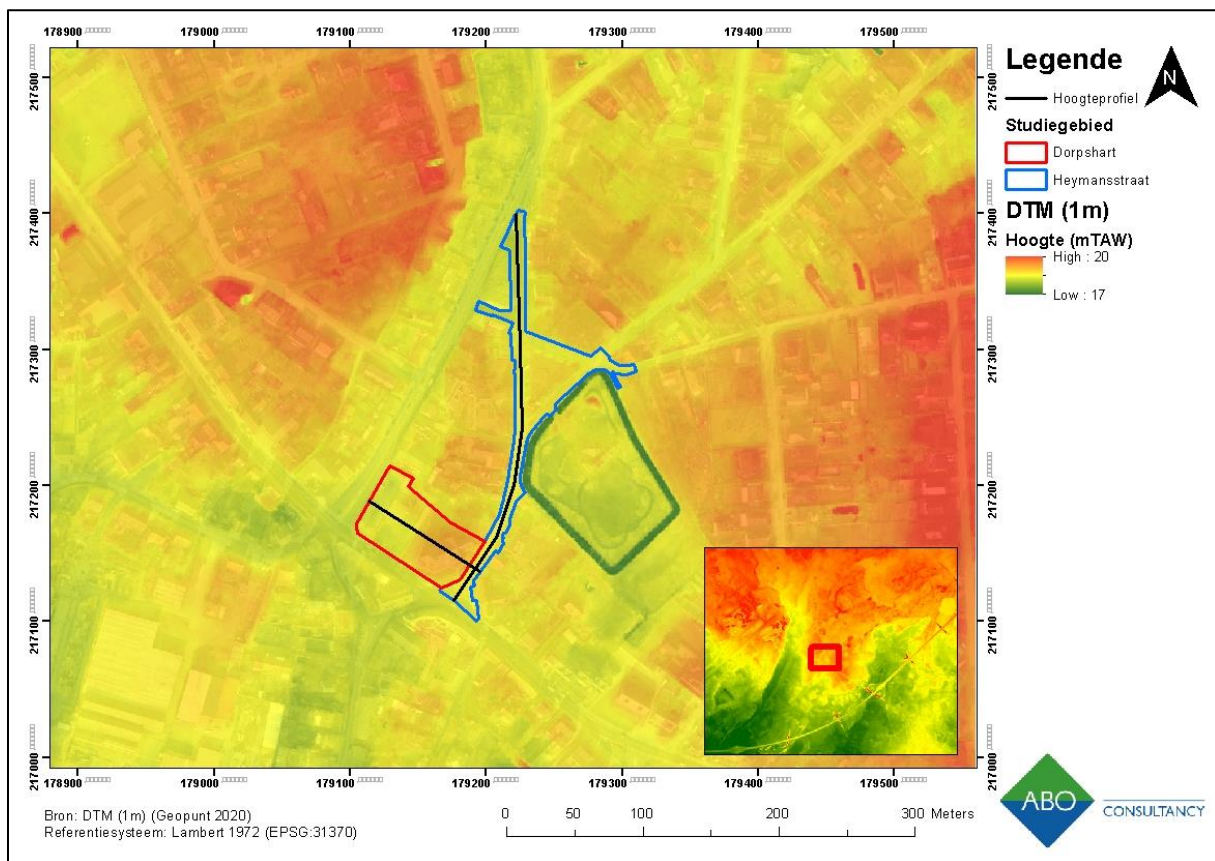

3.1.2 HOOGTEVERLOOP

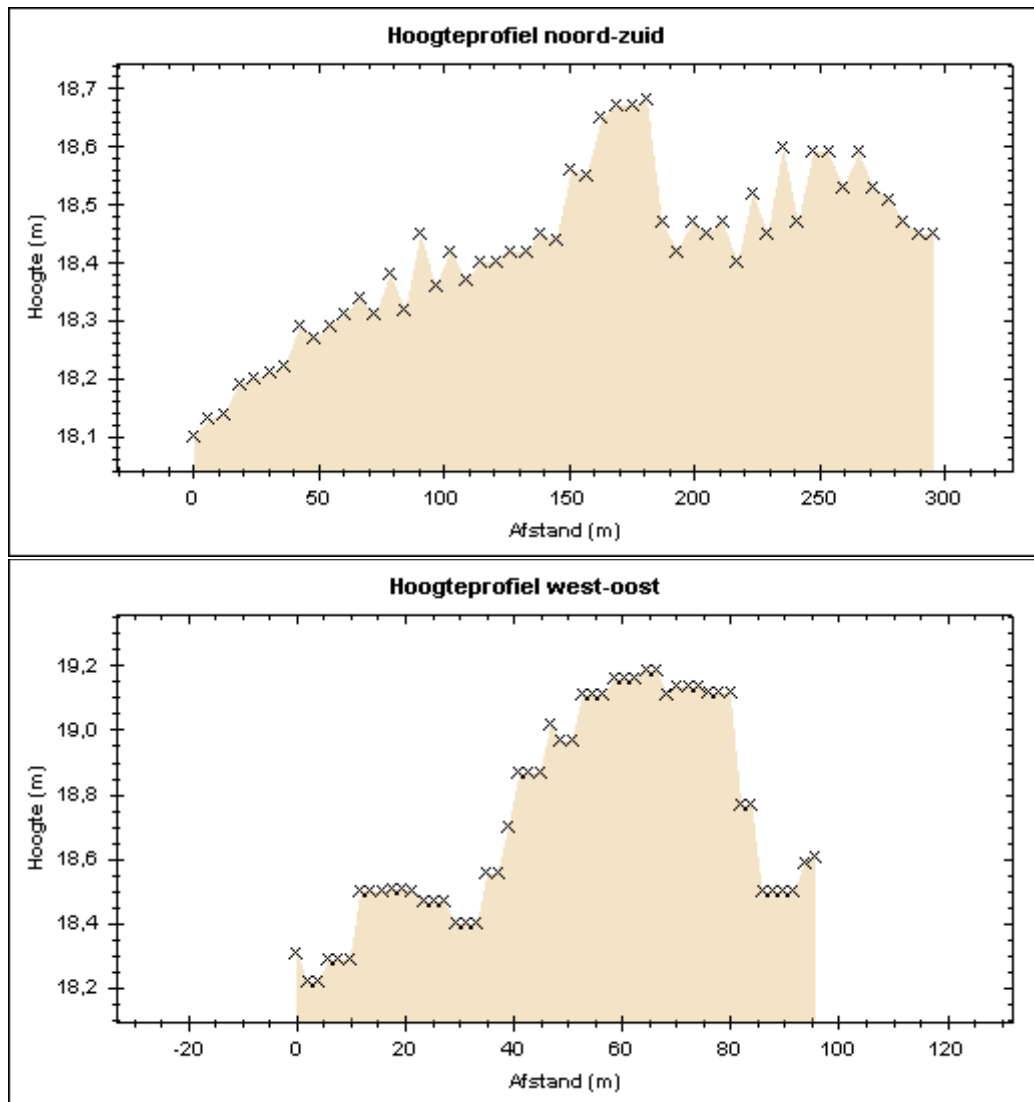
Het onderzoeksgebied is iets hoger gelegen in het landschap, de TAW waarden liggen tussen 18,1m en 19,1m TAW. Op het hoogtemodel (Figuur 14) valt er weinig hoogteverschil op te merken behalve dat er op de locatie van de kerk een lichte verhoging van ca. 1m op te merken is. Dit heeft te maken met het feit dat kerken wel vaker op een al dan niet artificiële verhoging in het landschap geplaatste worden. Verder is er een fluctuatie van ca. 60cm op te merken tussen de rest van de omgeving (tussen de 18,1m en de 18,7m TAW) en het studiegebied.

Op het hoogteprofiel helt het terrein af naar het noorden toe, hoewel het hoogteverschil vrij beperkt is (ca. 40cm over een lengte van 300m) (Figuur 15) .

De oost-west as, van de Heymansstraat over de ophoging van de Dries naar de Pastorijstraat heeft een hoogte van 18.6m en 18.8m TAW. Hierbij is de Dries een 20cm hoger gelegen element in het landschap (18.8m TAW). Net ten oosten van de Pastorijstraat zakt de TAW waarde meteen met een meter tot ca. 17.5m dit als gevolg van de gracht die deel uitmaakt van het Hof d' Intere. Ook op het DTM (Figuur 14) is er duidelijk te zien hoe de gracht van het kasteel Hof d'Intere een uitgesproken laagte is in het landschap.

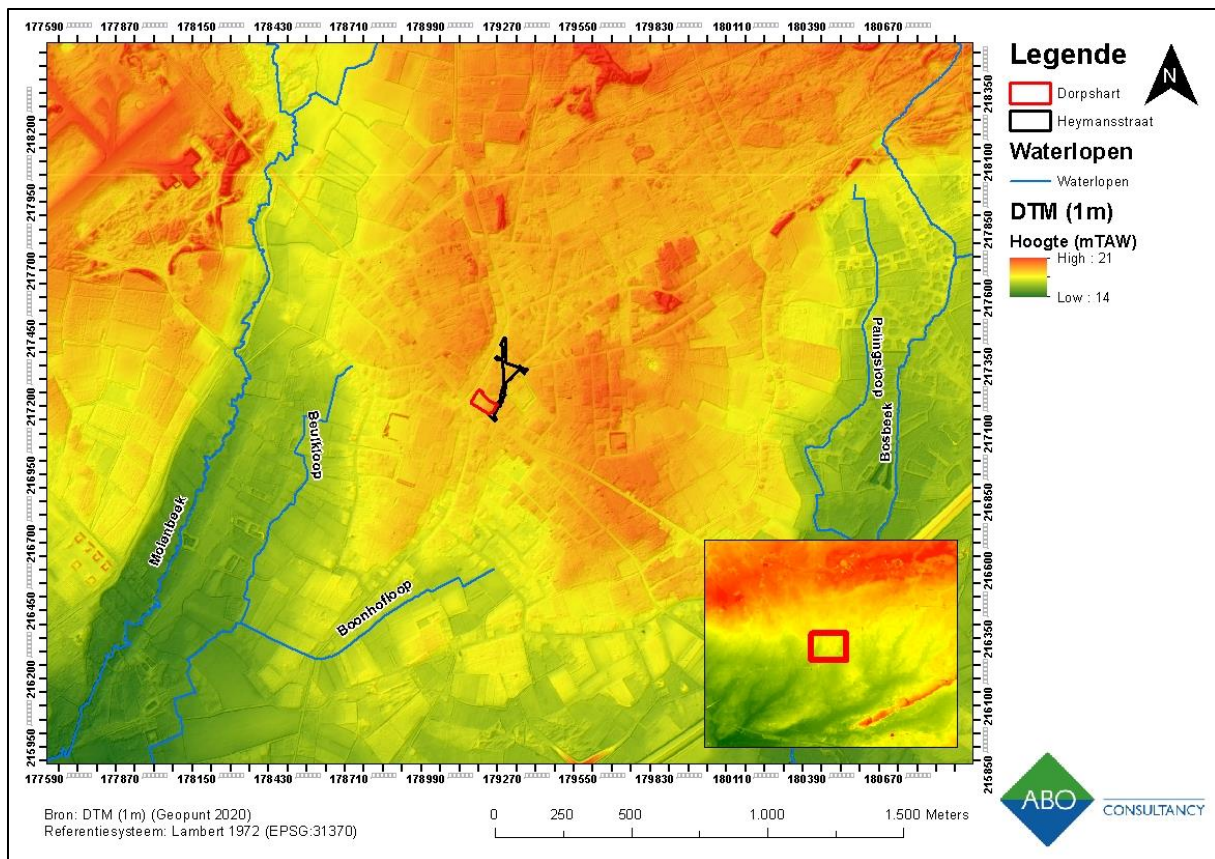

Figuur 14: Hoogtemodel met aanduiding van het studiegebied en hoogteprofielen (Geopunt 2020)

Figuur 15: Hoogteprofielen van het studiegebied. Boven: noord-zuid. Onder: west-oost (Geopunt 2020)

Figuur 16 toont het Digitaal Terreinmodel (DTM) voor de ruimere omgeving rond het studiegebied. De iets hoger gelegen ligging van het studiegebied op de uitloper van een rug die zich ten noorden van het studiegebied situeert valt meteen op. Ten zuiden van het studiegebied zijn er de lageregelegen gebieden. Het studiegebied maakt landschappelijk deel uit van de Visbeekvallei dat de gemeentes Lille en Wechelderzande omvat. De Visbeekvallei omvat naaldbossen, moerasbossen en heidelandschappen. De afwisseling tussen de verschillende biotopen, water en de ligging van Wechelderzande op de flank van een helling maakt het onderzoeksgebied aantrekkelijk voor menselijke bewoning tijdens alle periodes, ook de steentijd.

Figuur 16: Digitaal Terreinmodel (DTM) (1m) van de omgeving van het studiegebied (Geopunt 2020)

Figuur 16 toont het hoogtemodel voor de ruimere omgeving rond het studiegebied. De iets hoger gelegen ligging van het studiegebied op de uitloper van een rug die zich ten noorden van het studiegebied situeert valt meteen op. Ten zuiden van het studiegebied merken we terug lageregelegen gebied op. Het studiegebied maakt natuurkundig deel uit van de Visbeekvallei dat de gemeentes Lille en Wechelderzande omvat. De Visbeekvallei omvat naaldbossen, moerasbossen en heidelandschappen.

3.2 BODEMKUNDIGE SITUERING

3.2.1 BODEMKAARTEN

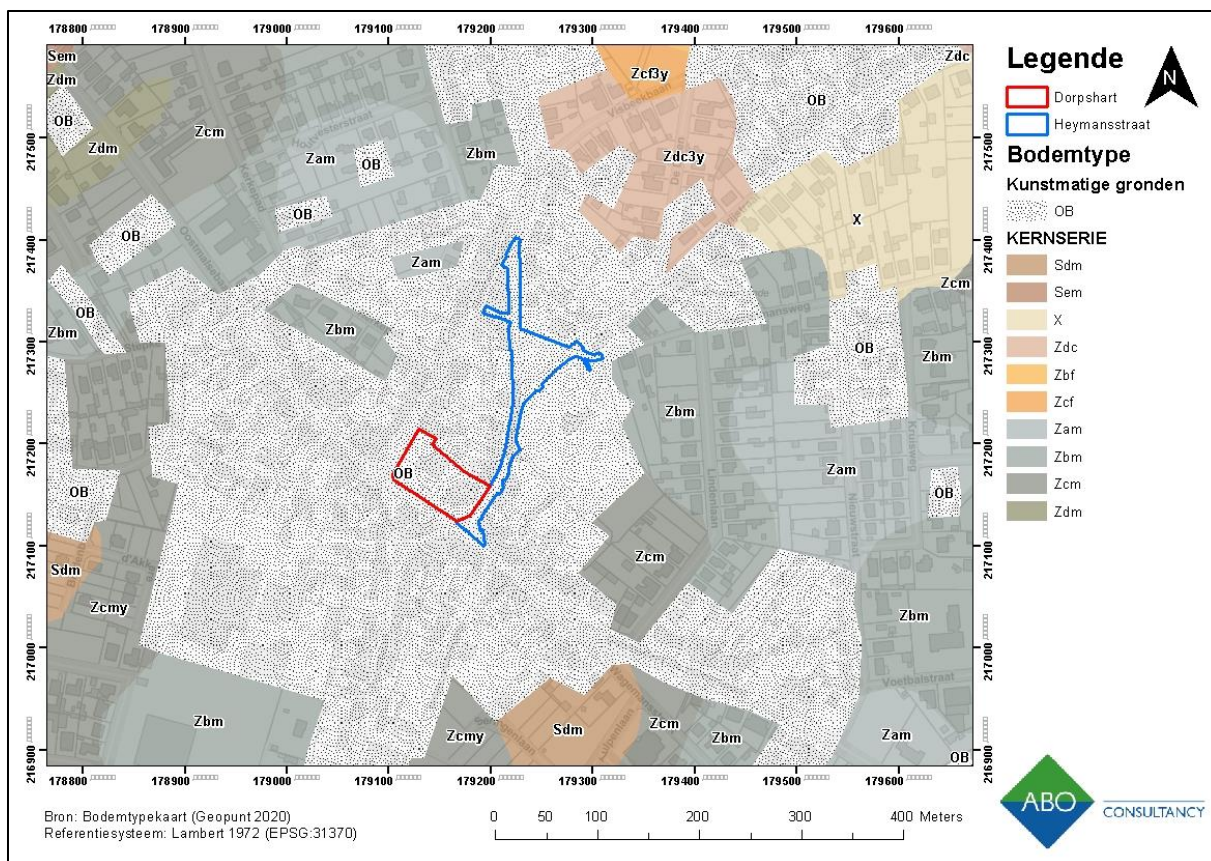
Het onderzoeksgebied bevindt zich volledig binnen een zone die gekarteerd is als **OB**, bebouwde zone. Hier kan wegens bebouwing geen bodemtype vastgesteld worden. Echter in de omgeving komen er wel bodemtype **Zbm** en **Zcm** voor. Beide types zijn zandgronden waarschijnlijk is er onder de bebouwde zone ook een dergelijk soort bodem terug te vinden.

Bodemtype **Zcm** is een matig droge zandgrond met een diep antropogene A horizont (60cm). Het gaat hier om plaggenbodems, een bodem ontstaan door eeuwenlange ophoging van plaggen vermengd met stalmest. Dit werd verkregen door de bovenste laag van een bodem af te steken (plaggen) en deze dan bij de dieren in de stal te leggen. De met mest vermengde grond werd vervolgens naar de akker gebracht om deze vruchtbaar te houden (esdek). De diep antropogene A horizont waarvan sprake is dus een esdek. Onder dit esdek beginnen de roestverschijnselen tussen 60cm en 90cm. De waterhuishouding is droog in de zomer maar toch doenbaar voor landbouwactiviteiten gezien de dikke bovenlaag die het vocht enigszins vasthoudt.

Bodemtype **Zbm** is een droge zandgrond met een diep antropogene A horizont. Deze gronden hebben een antropogene bovenlaag van meer dan 60cm dik. Het gaat hier om een postpodzolgrond. De humusrijke bovenlaag en de uitspoelings- en inspoelingslaag van een podzol zijn hier vermengd geraakt door bioturbatie. Podzol- en postpodzolgronden komen in Europa vaak voor op heideland. Heide komt inderdaad veelvuldig voor in de Visbeekvallei waar het studiegebied deel van uitmaakt.

Zowel bodemtype **Zcm** als bodemtype **Zbm** zijn typerend voor de Kempen en de landbouw- en veeteeltactiviteiten in de regio. Voor de plaggenbodems gaat het om een landbouwactiviteit die voornamelijk in voege was vanaf de late middeleeuwen tot de 19de eeuw (Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen, 2008).

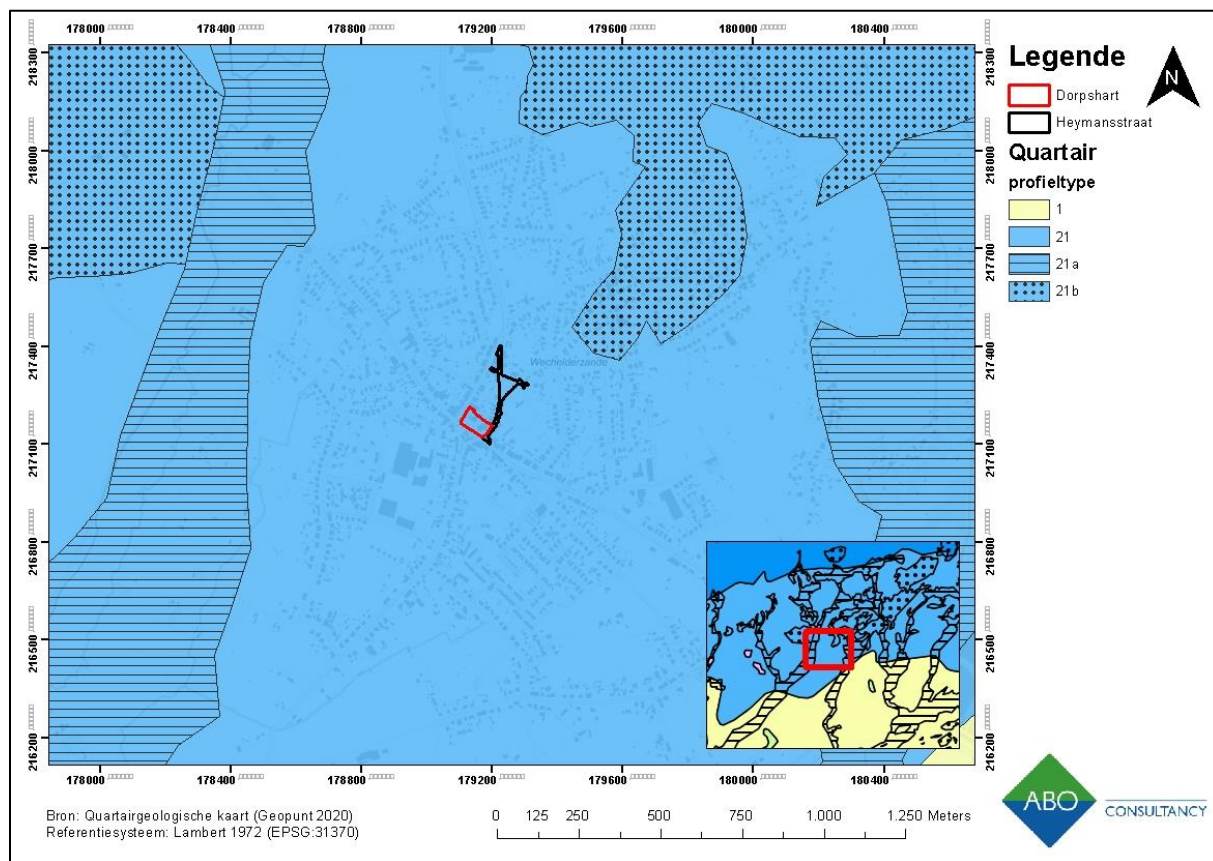
Bodemtype **Zdc3y** is eveneens een zandgrond, dit maal een natte zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde B-horizont. Het is een nat en matig gleyige ondergrond. Deze gronden vertonen meestal een bruinigrijze bovengrond met een 20 a 40cm dikke overgang tot een sterk roestige horizont. De bodems zijn nat in de winter vooral op plaatsen met een geringe substraat diepte. Het zijn vrij laat opdrogende gronden en typisch voor de Kempen.

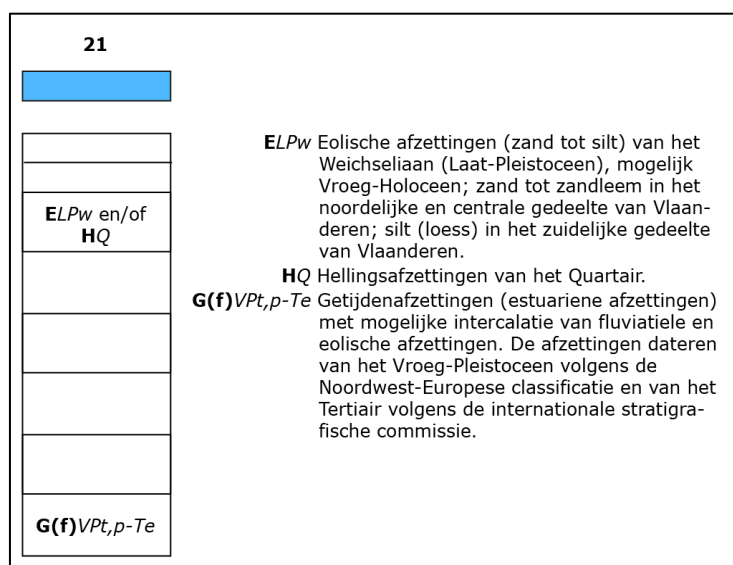
Figuur 17: Gedigitaliseerde bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw) (schaal 1:1000) (Geopunt 2020)

3.2.2 Quartairgeologische kaart

De Quartairgeologische kaart (Figuur 18-18) toont dat het studiegebied zich bevindt in de Quartairgeologische sequentie 'type 21'. Het gaat hier dan om getijdenafzettingen met mogelijke intercalatie van fluviatiele en eolische afzettingen. Deze afzettingen dateren uit het Vroeg-Pleistoceen. Hierboven volgt dan een laag met hellingafzettingen uit het Quartair en eolische afzettingen (zand tot zandleem) uit het Laat-Pleistoceen of mogelijk het Vroeg-Holoceen.

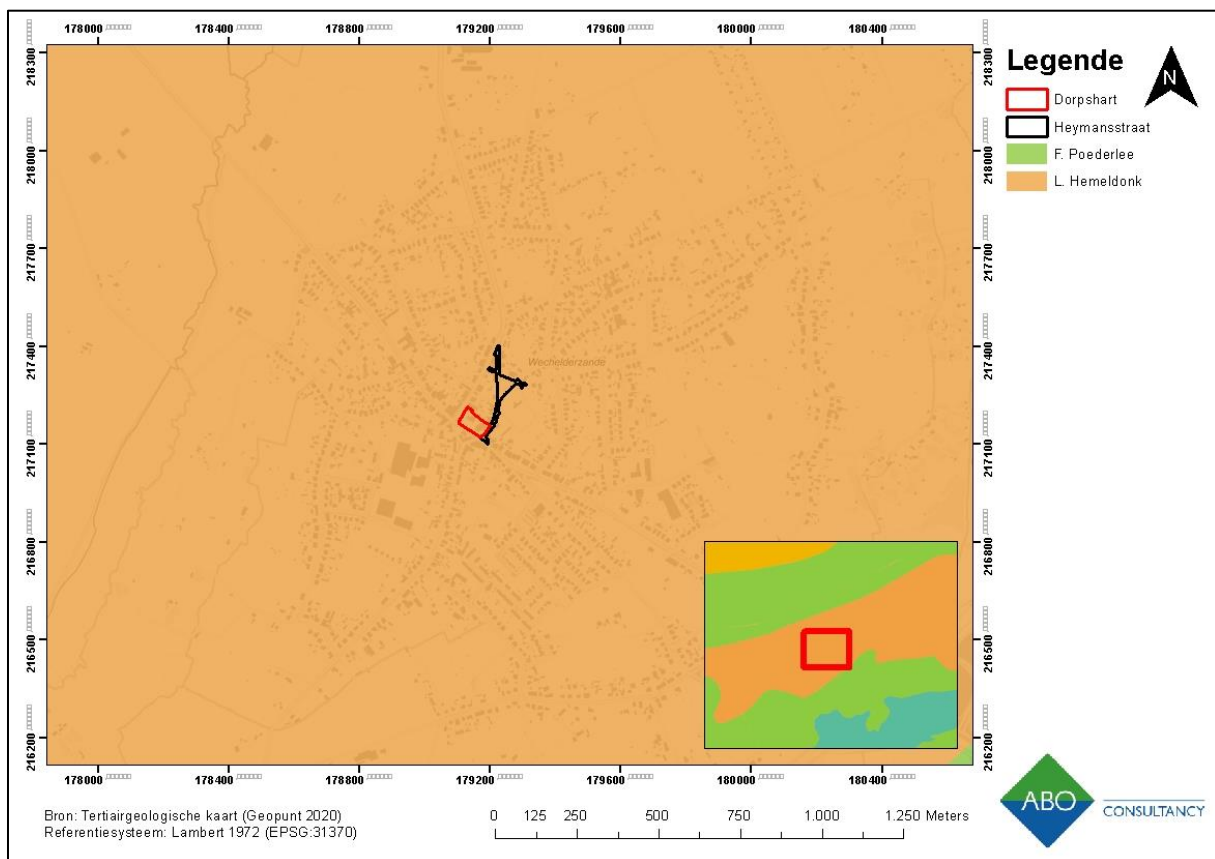
Figuur 18: Quartairgeologische kaart in de omgeving van het studiegebied (Geopunt 2020)

Figuur 19: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van het studiegebied (type 21) (Geopunt 2020)

3.2.3 TERTIAIRGEOLOGISCHE KAART

De Tertiairgeologische kaart (Figuur 20) toont aan dat het studiegebied zich bevindt binnen de Formatie van Brasschaat en verder onderverdeeld is als Lid van Hemeldonk. Het gaat hier om zandformaties uit het Plioceen en Vroeg-Pleistoceen. Deze oudere zanden zijn afgezet door rivieren en voor een delta, in zee afgezet. Dit toont aan dat de kustlijn in deze en later periodes steeds meer richting het noorden is verschoven. Binnen het Lid van Hemeldonk gaat het om lichtgroene, fijne zanden uit het Plioceen die weinig klei-, glauconiet- en glimmerhoudend zijn.

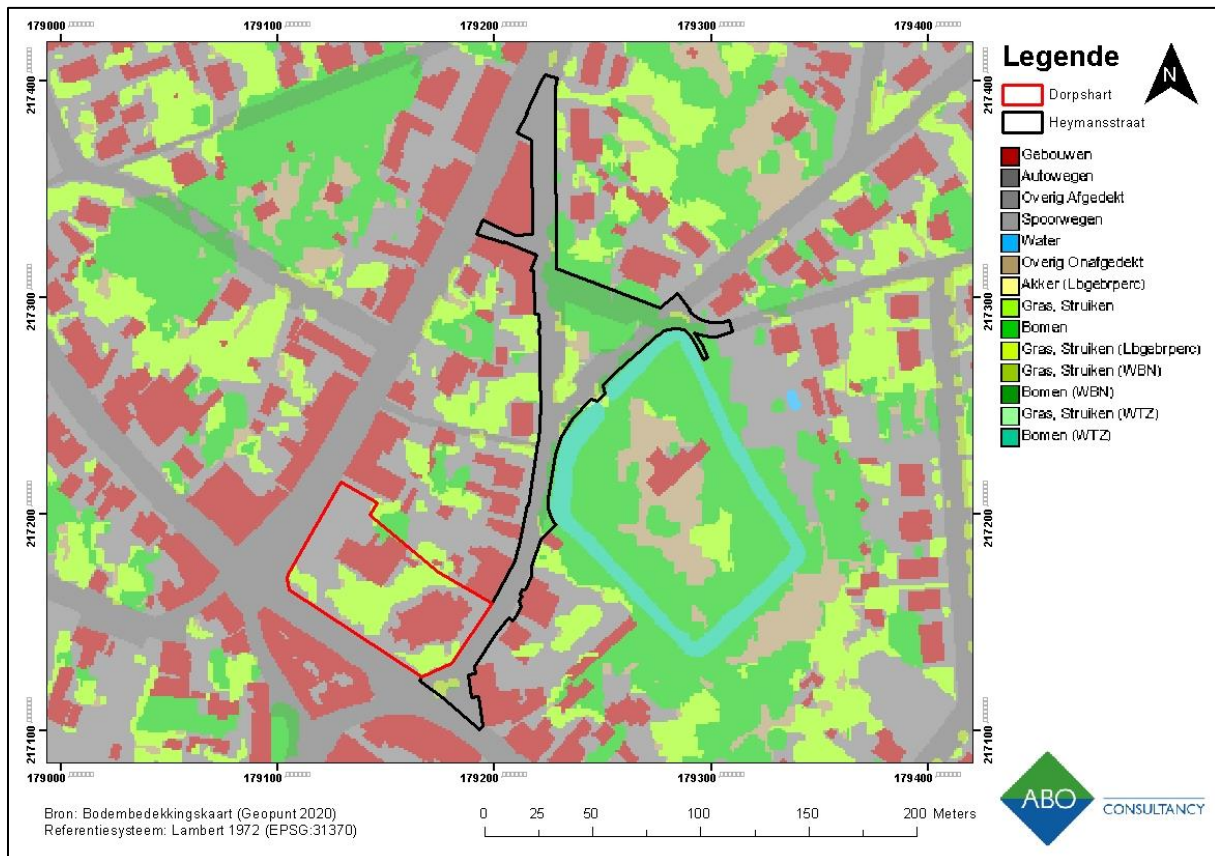
Figuur 20: Gedigitaliseerde Tertiairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (schaal 1:20000) (Geopunt 2020)

3.2.4 BODEMEROSIEKAART

Niet van toepassing.

3.2.5 BODEMBEDEKKINGSKAART

Op de bodembedekkingskaart (Figuur 21) zien we duidelijk de Sint-Amelbergakerk, en het gebouw van de oude jongensschool in het rood aangeduid als 'gebouw' de zone tussen beide is aangeduid met felgroen als gras, en de zone in het noordwesten en waar de straten zich situeren is grijs gekleurd want is overige afdekking. In dit geval asfaltering.

Figuur 21: Bodembedekkingskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2020)

4 ASSESSMENTRAPPORT: ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Geraadpleegde bronnen hoofdstuk 3 met betrekking tot archeologische voorkennis	Toelichting
Inventarissen	
Inventaris Archeologische zone	Buiten archeologische zone
Landschapsatlas	Relevant (<1km)
Inventaris Bouwkundig erfgoed	Relevant, cf. 4.1.2
Centraal Archeologische Inventaris	Relevant, cf. 4.1.4
Inventaris Historische stadskern	Buiten historische stadskern
Inventaris gebieden waar geen archeologie te verwachten valt (GGA)	Buiten GGA
Wereldoorlog relictten	Geen relictten in de buurt (<1km)
Andere historisch/ archeologische relictten	Relevant, cf. 4.1.3
Cartografische bronnen	
Flandria Illustrata-Sanderus	Niet relevant
Masse-kaart (1729)	Niet relevant (buiten kaartbereik)
Villaret-kaart (1745-1748)	Niet relevant (buiten kaartbereik)
Ferrariskaart (ca. 1771-1778)	Relevant, cf. 4.2.2
Atlas der Buurtwegen (ca. 1841)	Relevant, cf. 4.2.3
Vandermaelenkaart (1846- 1854)	Relevant, cf. 4.2.4
Popp-kaart (1842-1879)	Niet relevant (buiten kaartbereik)
Militaire kaarten WO I	Niet relevant

Figuur 22: Tabel met geraadpleegde bronnen voor hoofdstuk 4

4.1 HISTORISCHE ACHTERGROND

Wechelderzande wordt in 1182 voor het eerst vermeld als 'Wechele'. De naam duidt op de vroegere aanwezigheid van jeneverbesstruiken, in het Duits dialect gekend als 'Wechel'. Het dorp behoorde tot het einde van het Ancien Régime tot het Land van Turnhout binnen het markgraafschap Antwerpen in het Hertogdom Brabant (Agentschap Onroerend Erfgoed, 2017b). Wechelderzande werd door Filips de Goede in 1444 samen met Gierle en Lille als hertogelijk domein te leen gegeven aan Ambrosius de Dynter, zijn secretaris.

Het is van deze Ambrosius de Dynter dat de naam 'Hof d'Intere' stamt (Van Olmen, 1978). Belangrijk is echter wel het onderscheid te maken tussen het laathof 'Hof d'Intere' en het gebouw 'Hof d'Intere'. Tot 1649 is het Hof d'Intere enkel de aanduiding voor een laathof, dit is de rechtbank van een heerlijkheid die recht sprak over de inwoners hiervan (Langs burchten en kastelen, doorheen de provincies, 2017). Het is dus nog geen gebouw, hoewel er mogelijk aanwijzingen zijn voor een site met walgracht in de late middeleeuwen.

Pas vanaf 1649 wordt het kasteel van Wechelderzande, gekend als 'Hof d'Intere', gebouwd en is er dus sprake van een fysiek 'hof' (Van Olmen, 1993). In feite betreft het een landhuis en geen echt kasteel. Dit hof bevindt zich meteen ten oosten van het studiegebied.

Na Ambrosius De Dynter kwam het leen in handen van verschillende eigenaars. Achtereenvolgens zijn gekend: Niklaas de Dynter, Ambrosius de Dynter, Gabriël Triapan, Jan Schuyts, Margriet van Wechelen en Gaspar Schetz (Agentschap Onroerend Erfgoed, 2017a).

De volgende gekende leenman is Johan de Proost. Hij verwierf de leenrechten van Lille, Vosselaar, Beerse, Gierle, Vlimmeren en Wechelderzande na het lenen van geld aan de koning. In 1642 werd hij als in de adelstand verheven. In 1648 echter werden deze domeinen allen terug bij het Land van Turnhout gevoegd en kwamen ze in handen van vrouwe Amalia van Solms. De eerstvolgende melding van een eigenaar dateert uit 1768. De landerijen behoren dan aan graaf de Pestre, heer van Turnhout (Van Olmen, 1993).

Kerkelijk was Wechelderzande samen met Poederlee afhankelijk van de parochie van Vorselaar. In 1123 werd de parochie van Vorselaar geschonken aan het kapittel van Kamerijk. In 1182 werd de parochie van Poederlee-Wechel geschonken aan de vrouwenabdij van Groot-Bijgaarden. In 1321 werd deze parochie afgescheiden van Vorselaar. In 1572 werden uiteindelijk ook de parochies van Wechelderzande en Poederlee gescheiden (Agentschap Onroerend Erfgoed, 2017b).

Wechelderzande was steeds een landelijke gemeente met voornamelijk landbouw- en veeteelt als economische activiteiten. Ook vandaag is het nog steeds een landelijke gemeente waarvan de dorpskern doorsneden is door de verkeersas Oostmalsebaan-Gebroeders De Winterstraat. Ten noorden van deze verkeersas behield Wechelderzande zijn veelal bosrijk karakter terwijl het zuiden meer een landelijk karakter bleef behouden, met weliswaar de laatste decennia iets meer opkomende bewoning.

4.2 INVENTARISSEN ONROEREND ERFGOED

In de nabijheid van het studiegebied bevinden zich 9 vastgestelde bouwkundige erfgoedwaarden waarvan 4 beschermende monumenten.

- 47488

Deze melding betreft het gebouw 'Hof d'Intere'. Zoals eerder vermeld cf. 4.1.1.1) is het Hof d'Intere eerder een landhuis dan een kasteel. Het gebouw is dan ook als landhuis in de inventaris opgenomen. Zie punt 4.1.1.2 voor een uitgebreide beschrijving van het Hof d'Intere. Deze melding betreft het gebouw 'Hof d'Intere' zelf.

Het kasteel/landhuis, gebouwd door Johan De Proost in 1649, betreft een omgracht complex in traditionele bak- en zandsteenstijl en bestaat uit een rechthoekige vleugel tussen twee zijtrapgevels. De voorzijde bevond zich oorspronkelijk langs de kant van het park (huidige achterzijde). Er is een vooruitspringend gedeelte langs de kant van de huidige Pastorijsstraat. Of er op deze locatie voordien een ander gebouw stond is niet gekend. Wel lijkt het niet waarschijnlijk omdat men eerst gepland had het kasteel op te richten aan de Borgstraat. De kasteelgracht was reeds gegraven maar bij nader inzien bleek de ondergrond niet geschikt waardoor het kasteel op de huidige plaats aan de Pastorijsstraat werd gebouwd (Van den Branden, 1984).

Lang kon Johan de Proost echter niet van zijn kasteel genieten gezien zijn dood in 1653. Zijn vrouw, Justina Cayro, bleef met haar kinderen in het bezit van het kasteel. Haar man had echter schulden gemaakt die jaarlijks moesten afbetaald worden. Een jaar later, in 1654, kwam er nog een financiële tegenvaller: er brak brand uit op het hof. De bijgebouwen (schuren, stallen, ...) werden getroffen. In 1681 was de familie de Proost tenslotte genooddaakt het kasteel te verkopen om aan hun schulden te kunnen voldoen. Het kasteel kwam in bezit van Johan van Paperode, geneesheer (Van Olmen, 1978).

In 1686 werd het kasteel echter opnieuw verkocht, ditmaal aan de plaatselijke pastoor, E.H. Van Tichelt. Hij richtte het kasteel in als pastorie en nam er zijn intrek. Achtereenvolgens werd het hof steeds als pastorie gebruikt. Tijdens de Franse overheersing kwam hier echter verandering in. Het kasteel werd als 'zwartgoed' verkocht aan advocaat Saunier uit Antwerpen. Deze hield het kasteel in bezit tot 1829, waarna het verkocht werd aan baron De Pret, eveneens uit Antwerpen. In 1835 kwam het kasteel na een grondruil met de baron in handen van de gemeente, die besloot het opnieuw als parochie in te richten (Van Olmen, 1978). Eind 19de, begin 20ste eeuw onderging het kasteel een aantal renovaties. Zo werden er getrapte toppen toegevoegd aan de zijgevels. Ten westen van de huidige voorzijde kwam er een neo-traditionele, gelijkvloerse aanbouw (Agentschap Onroerend Erfgoed, 2017a).

- 47478

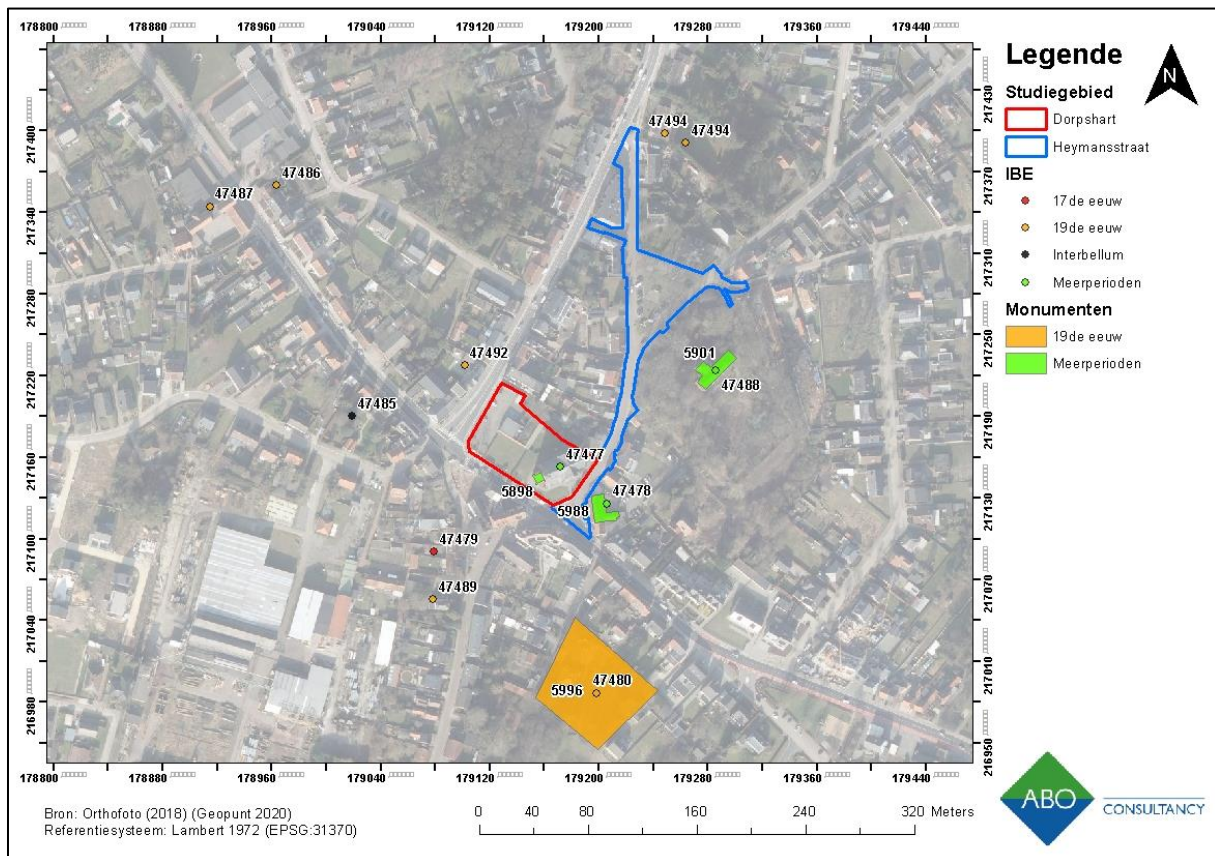
Deze melding behandelt Gasthof de Keizer. Het gaat hier om een Kempische herberg-afspanning die voor het eerst vermeld wordt in 1620. Naderhand kwam er ook een brouwerij. In de tweede helft van de 19de eeuw kwamen hier schilders samen van de zgn. Wechelse school. Momenteel is er een brasserie gevestigd in het gebouw.

- 47477

Hier betreft het de parochiekerk van Wechelderzande, gewijd aan Sint-Amelberga. Het grootste gedeelte stamt uit de 19de eeuw en is gebouwd als neogotische pseudo-basiliek. De toren is ouder, deze is te dateren rond het jaar 1500 en behoort qua stijl tot de Kempische baksteengotiek.

- 47479

Afspanning Den Hert werd gebouwd als hoeve in 1603 door Peeter Proost, de vader van Johan de Proost (die het kasteel van Wechelderzande liet bouwen, cf. 4.1.1.2). In de muur van het gebouw werden twee ankerstenen aangebracht 'P.P.' voor Peeter Proost, en het bouwjaar '1603'.

Figuur 23: Vastgesteld bouwkundig erfgoed en beschermde monumenten weergegeven op een orthofoto (2018) (Geopunt 2020; Inventaris Onroerend Erfgoed 2020)

ID	Omschrijving	Datering
47488	Landhuis Hof d'Intere	Meerperioden (17 ^{de} eeuw tot 19 ^{de} eeuw)
47478	Gasthof De Keizer	Meerperioden (17 ^{de} tot 19 ^{de} eeuw)
47477	Parochiekerk Sint-Amelberga	Meerperioden (15 ^{de} tot 19 ^{de} eeuw)
47479	Afspanning Den Hert	17 ^{de} eeuw
47493	Woonstalhuis	19 ^{de} eeuw
47490	Kunstenaarswoning Jaak Rosseels	19 ^{de} eeuw
47480	Landhuis Seringenhof	19 ^{de} eeuw
47489	Vrijstaand burgerhuis	19 ^{de} eeuw
47485	Dorpswoning	Interbellum

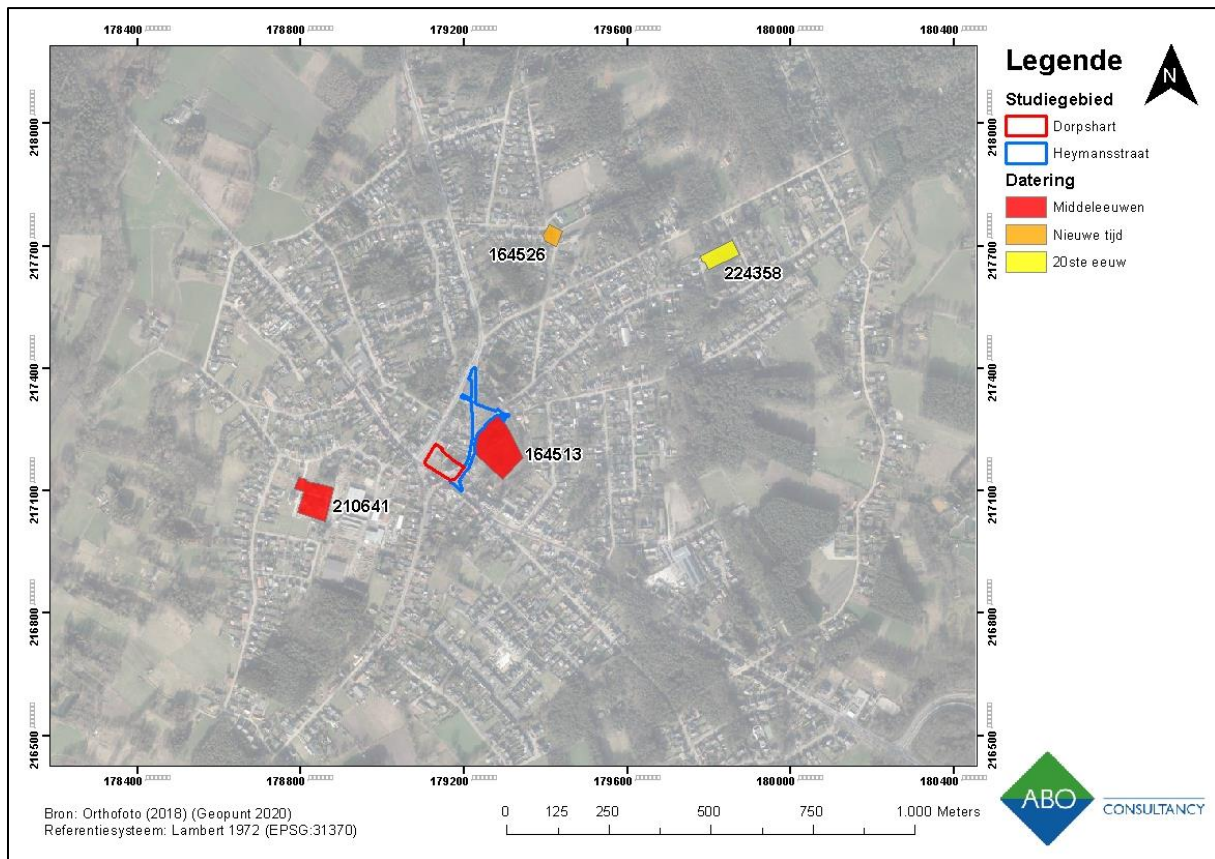
Figuur 24: Tabel met het bouwkundig erfgoed in de nabijheid van het studiegebied

ID	Omschrijving	Datering
5901	Hof d'Intere	Meerperioden: 17 ^{de} eeuw tot 19 ^{de} eeuw
5996	Landhuis 'Seringenhof'	19 ^{de} eeuw
5988	Gasthof 'De Keizer'	Meerperioden: 17 ^{de} eeuw tot 19 ^{de} eeuw
5898	Parochiekerk Sint-Amelberga	Meerperioden: 15 ^{de} eeuw tot 19 ^{de} eeuw

Figuur 25: Tabel met beschermde monumenten in de nabijheid van het studiegebied

4.2.1 CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI)

In de omgeving van het studiegebied zijn 4 CAI-meldingen te vinden (Figuur 25). Een gedetailleerde beschrijving volgt hieronder. Op basis van de CAI-meldingen kan gesteld worden dat het studiegebied zich binnen de middeleeuwse dorpskern van Wechelderzande bevindt. Verder weg van de dorpskern zijn de CAI-meldingen van steeds recentere aard (ID 164526 & 224358).

Figuur 26: CAI-meldingen in de omgeving van het studiegebied (Geopunt 2020)

- **164513**
Deze melding gaat over het Hof d'Intere. Tot op heden is hier nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd. De melding stelt dat zich hier op basis van een historisch kaartenonderzoek een site met walgracht uit de post-middeleeuwen bevindt. De interpretatie als kasteel of hoeve blijft open.
- **164526**
Deze melding houdt verband met de molen van Wechelderzande en is gebaseerd op een historisch kaartenonderzoek. De molen staat aangegeven op de Ferrariskaart uit 1771-1777 en is dus zeker ouder te dateren. Hoeveel ouder precies is niet gekend. De molen bevindt zich op ongeveer 500m ten noorden van het studiegebied.
- **210641**
Deze melding betreft archeologisch onderzoek op de site 'Het Beulk' (langs de Breydenbachlaan en d'Akkere). Deze site bevindt zich ongeveer 400m ten zuidwesten van het studiegebied. Bij dit onderzoek werden bewoningssporen uit de middeleeuwen gevonden, o.a. een vierpalige spieker en palenclusters (Verrijck & Smeets 2018).

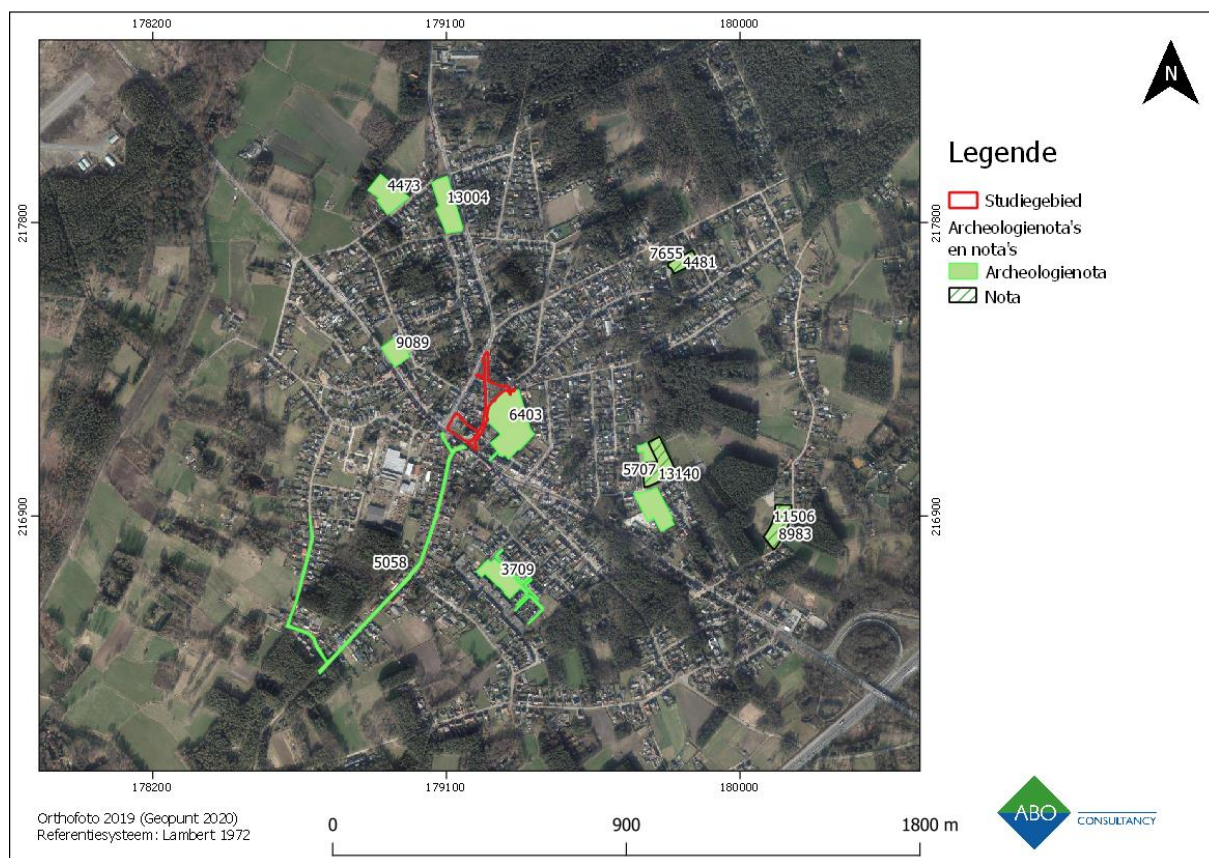
- 224358

Tijdens een proefsleuvenonderzoek aan de Bevennedijk werden enkel recente verstoringen uit de 20ste eeuw aangetroffen, zonder enige indicatie voor overige archeologische resten (Heirbaut 2018).

ID	Omschrijving	Datering	Bron
164513	Hof d'Intere	Late middeleeuwen	Ferrariskaart
164526	Molen	18de eeuw	Ferrariskaart
210641	Proefsleuvenonderzoek Het Beulk Spieker	Middeleeuwen	Verrijckt & Smeets 2015
224358	Proefsleuvenonderzoek Bevennedijk	20ste eeuw	Heirbaut 2018

Tabel 1: Overzichtstabel van de CAI-meldingen in de omgeving (Centraal Archeologische Inventaris 2020)

4.2.2 (ARCHEOLOGIE)NOTA'S WAARVAN REEDS AKTE WERD GENOMEN

Figuur 27: Archeologienota's waarvan akte werd genomen in de omgeving van het studiegebied weergegeven op een orthofoto (2018) (Agentschap Onroerend Erfgoed 2020; Geopunt 2020)

ID	Omschrijving	aanbeveling	
6403	Archeologienota (bureaustudie)	Vervolgonderzoek landschappelijke boringen en proefsleuven	Van den haute T., 2017
4473	Archeologienota (bureaustudie)	Vrijgave na plaatsen controleboringen	Heirbaut E., 2017
9089	Archeologienota (bureaustudie)	Vervolgonderzoek landschappelijke boringen en proefsleuven	Reyns N., 2018
5058	Archeologienota (bureaustudie)	vrijgave	Deville T., Houbrechts S., 2017
3709	Archeologienota (bureaustudie)	vrijgave	Reyns N., Ferket R., 2018
3774	Archeologienota (bureaustudie)	Vervolgonderzoek door middel van proefsleuven	Heirbaut E., 2017

5707	Archeologienota (bureaustudie)	Vervolgonderzoek proefsleuven	Heirbaut E., Nicasie M., 2017
13140	Proefsleuvenonderzoek (gelinkt aan ID 5707)	Geen verdere maatregelen	Heirbaut E., Dockx C., 2019
8983/11506	Archeologienota (bureaustudie)	Vervolgonderzoek landschappelijke boringen en proefsleuven	Reyns N., 2018
13004	Archeologienota (bureaustudie)	Vervolgonderzoek proefsleuven	Heirbaut E., Hagen J., 2019

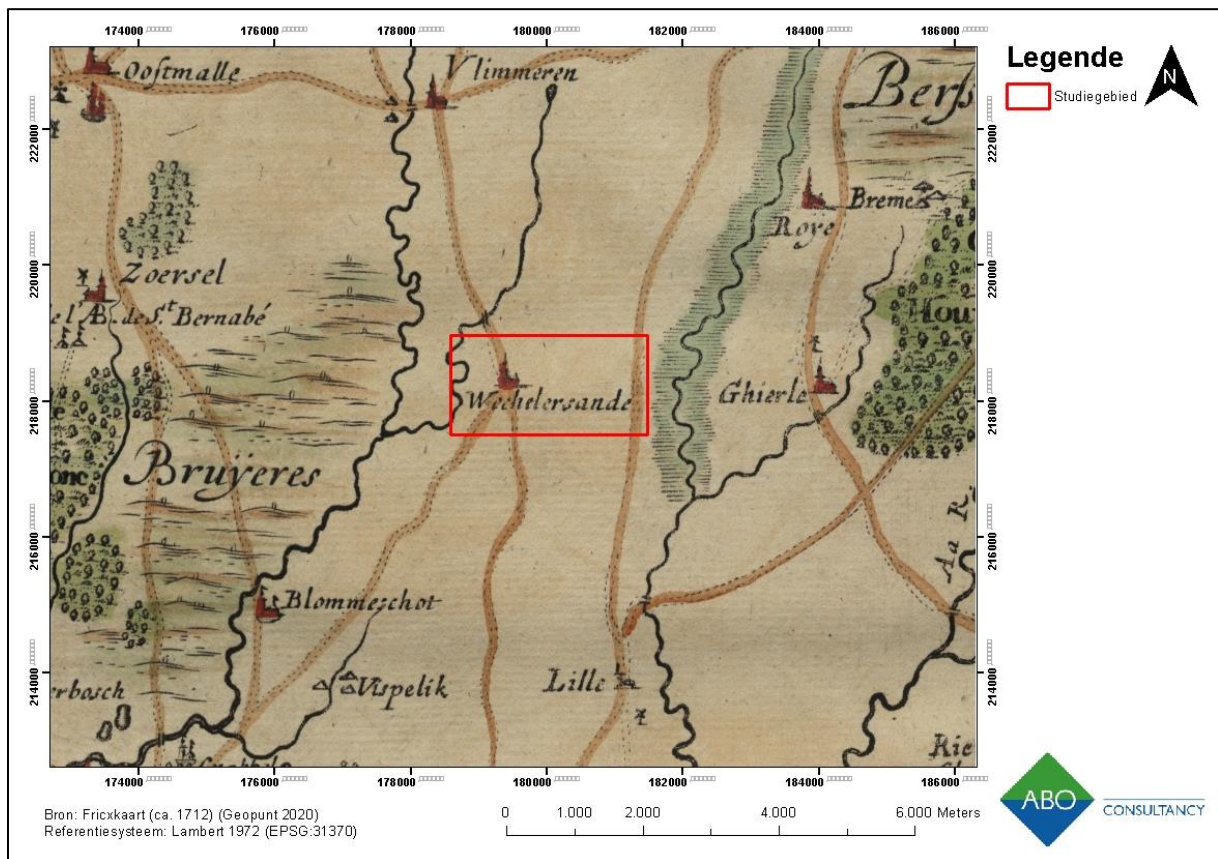
Figuur 28: Tabel met (archeologie)nota's waarvan akte werd genomen in de nabijheid van het studiegebied

De meeste onderzochte percelen in de omgeving van het onderzoeksgebied (zie figuur 27) zijn het resultaat van archeologienota's. De aanbevelingen variëren van het vrijgeven van het perceel (o.a. ID 5058 en 3709) vaak op basis van een erg smalle verstoring's/ onderzoekszone of het reeds verstoord zijn van de bodemopbouw. De overige archeologie nota's bevelen vaak vervolgonderzoek aan. Dit op basis van een matige kans op het aantreffen van archeologische sporen, temeer omdat er sprake is van een mogelijk bewaarde podzol in de regio (o.a. ID 5707 en 6403). De bekrachtigde archeologienota's baseren hun aanbevelingen voor het uitvoeren van vervolgonderzoek op het bodemkundig en landschappelijk potentieel van deze regio vooral met betrekking tot steentijd en meerperiodesites. Het wordt dan ook meestal aanbevolen om eerst landschappelijk boringen, naar het steentijdpotentieel uit te voeren en vervolgens over te gaan naar proefsleuven onderzoek. Bij ID 5707 werd het aanbevolen proefsleuvenonderzoek reeds uitgevoerd. Gezien de afwezigheid van enige relevante sporen werden geen verdere maatregelen nodig geacht.

4.3 CARTOGRAFISCHE BRONNEN

4.3.1 FRICXKAART (CA. 1712)

We zien dat het dorp Wechelderzande zich bevindt op het punt waar twee wegen samenkomen. De wegen van 'Acke' en 'Hegge' (bij Poederlee) komen samen in Wechelderzande. Die weg loopt dan verder naar Vlimmeren in het noorden. We zien ook dat Wechelderzande zich bevindt tussen twee waterlopen. Ten westen gaat het over de huidige Laakbeek en ten oosten (nabij Ghierle, net buiten kaartbereik) zien we een waterloop die momenteel gekend is als de Bosgracht. Interessant is dat we ten westen van Wechelderzande een gebied getekend zien aangeduid als 'Bruyeres' (Heidegrond), iets wat ook al naar voor kwam uit het bodemkundig onderzoek (cf.3.2.1).

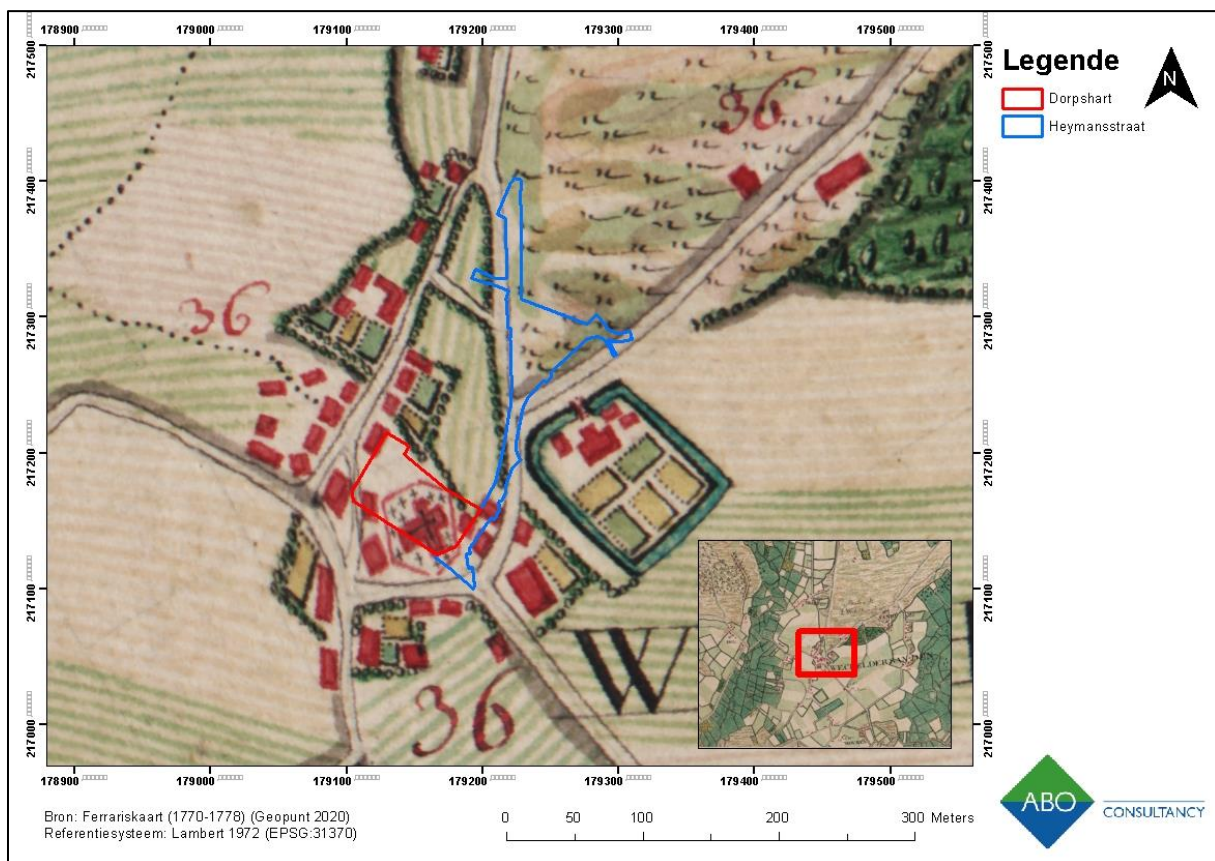

Figuur 29: Fricxkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2020)

4.3.2 FERRARISKAART (1770-1778)

Op de Ferrariskaart (Figuur 30) zien we de kerk en het bijhorende dorpsplein meteen liggen. Rondom de kerk bevindt zich een kerkhof met kerkhofmuur. Er ook staan er enkele gebouwen op het plein langs de kerk. Deze zijn tegenwoordig niet meer aanwezig. Het Hof d'Intere ligt net langs het onderzoeksgebied en springt in het oog. We zien duidelijk het nog steeds bestaande kasteelgebouw met het vooruitspringende stuk. Aan de west- en oostzijde van het kasteel zien we ook een aantal bijgebouwen en aan de achterzijde rechthoekige stukken die mogelijk als moestuin en siertuin diende. Ten noorden van het kasteel zien we de toegangsbrug aangeduid. Deze lijkt zich op dezelfde plaats te bevinden als de huidige toegangsbrug uit de 19de-20ste eeuw. In het zuidoosten van het studiegebied, waar zich momenteel de pastorijswoning bevindt, zien we ook een moestuin aangeduid staan. Deze maakte deel uit van een woning langs de huidige Gebroeders de Winterstraat. Verder zien we op de kaart het dorp 'Wecheldersanden' liggen. De parochiekerk met kerkhof rondom is duidelijk herkenbaar op de kaart. We merken ook op dat het stratenpatroon van de huidige Gebroeders de Winterstraat en de Pastorijsstraat grotendeels gelijklopend is gebleven. Het wegennet in het centrum van Wechelderzande gaan een hele tijd terug. Het nummer 36 duidt aan dat Wechelderzande tot de parochie met dit nummer behoort.

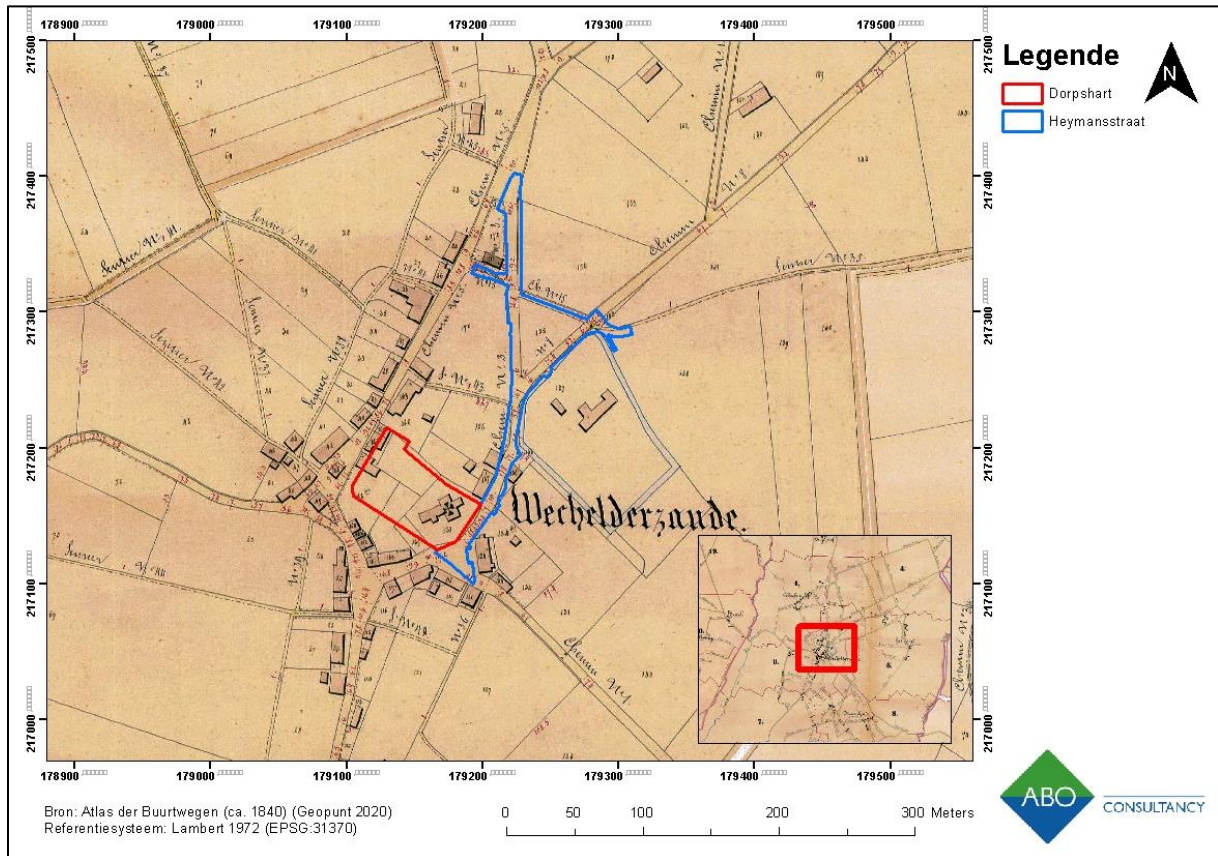
De Ferrariskaart voor de ruimere regio rondom het studiegebied geeft ook een interessant beeld. De zones rondom het studiegebied zijn ingetekend als akkerland. Ten noorden van het studiegebied zien we een klein bos gevolgd door een heidelandschap. In dit heidegebied staat een molen aangeduid, de 'Moulin de Wecheldersanden'. Tussen het studiegebied en de molen, ten oosten van de weg naar Vlimmeren zien we een wip voor boogschutters aangeduid staan. Ten westen van het studiegebied zien we een loofbos, met ook aanduidingen van naaldbos. In het uiterste westen op de kaart zien we opnieuw heideland. Ten zuidoosten zien we een kapel aangeduid staan, de 'Chapelle de Saint-Anne'.

Figuur 30: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (Geopunt 2020)

4.3.3 ATLAS DER BUURTWEGEN (CA. 1841)

Op de Atlas der Buurtwegen zien we opnieuw duidelijk de kerk en het omliggend areaal (Figuur 31). Het stratenpatroon van de Heymansstraat en de Vlimmersebaan zijn hetzelfde als tegenwoordig. Echter de Gebroeders De Winterstraat heeft ter hoogte van het dorpsplein een knik. Tegenwoordig is die rechtgetrokken en vloeit deze over in de Oostmalsebaan. De gebouwen die zich op het kerkplein bevinden zijn hier, net als op de Ferrariskaart aanwezig. Ook het Hof d'interre is goed zichtbaar ten noordoosten van het studiegebied.

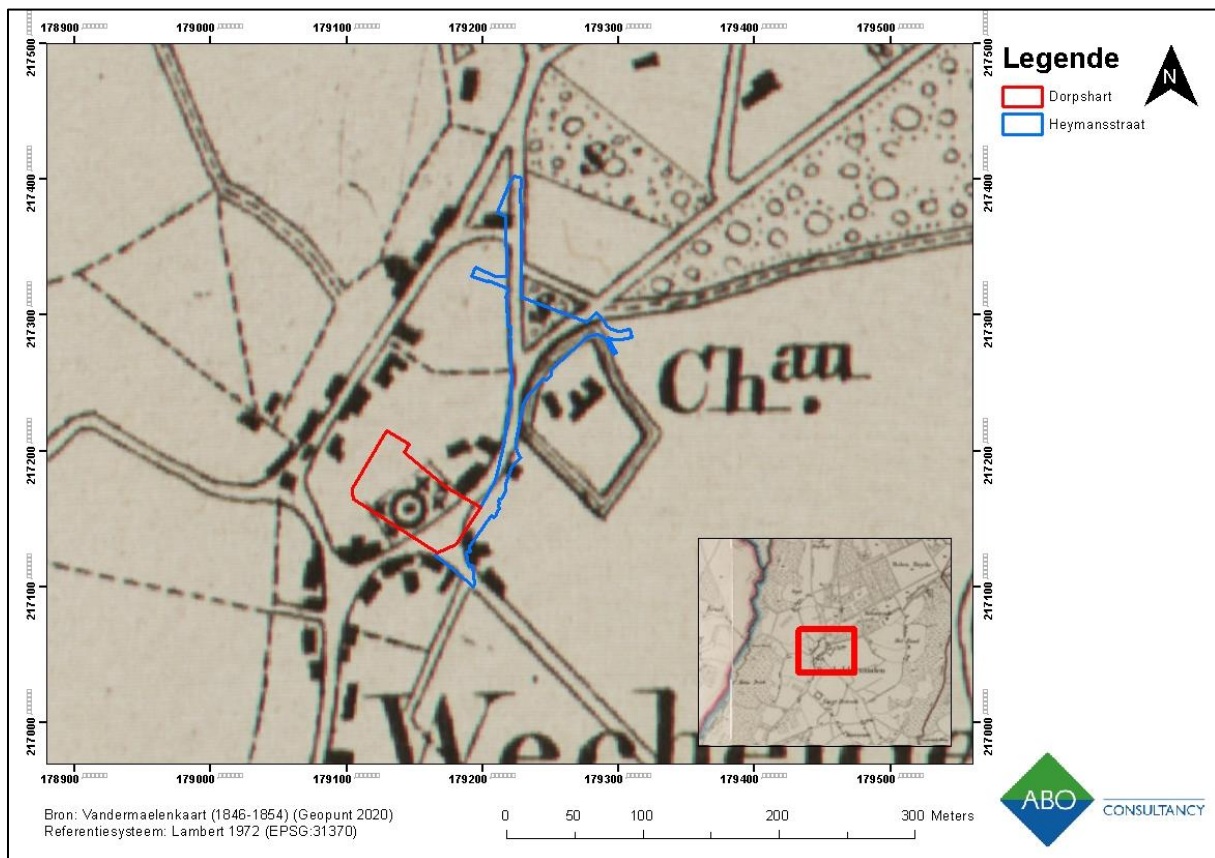

Figuur 31: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (blauw). (schaal 1:10000) (Geopunt 2020)

4.3.4 VANDERMAELENKAART (CA. 1846-1854)

Op de Vandermaelenkaart (Figuur 32) valt het Hof d'Intere wederom meteen op. Het is op deze kaart genoteerd als 'chateau'. We zien dat het beeld met de aanbouw en het resterende bijgebouw hetzelfde gebleven is. Net ten westen van het studiegebied is het dorp Wechelderzande aangeduid. Op de kaart is ook de parochiekerk, nog steeds met kerkhof rondom aangegeven. 'Den Dries', de driehoek net ten noorden van het studiegebied, is hier ook duidelijk zichtbaar. De kasteelgracht aan de huidige Borgstraat is hier aangeduid met het toponiem 'Borgt Driesen'. Dit duidt er vermoedelijk op dat zich hier in deze periode weideland bevond. Het kleine bos ten noorden van het kasteel is ook nog steeds weergegeven.

Een blik op de ruimere omgeving rond het studiegebied (Figuur 32) leert dat zich in deze periode ten westen en ten oosten van het studiegebied ook nog steeds bos bevindt. Iets verder ten westen en ten noorden van het studiegebied bevindt zich nog steeds een heidelandschap. Er zijn ook diverse toponiemen te vinden binnen dit landschap die hierop duiden 'Vorselaer Heyde', Molen Heyde, Hey Hoef (Heidehoeve), Brant Heyde,... Aan de westelijke zijde van het studiegebied zien we ook de Loopeynde beek (de huidige Laakbeek) lopen. Aan de oostelijke zijde loopt de Visbeek, dit stuk is nu gekend als de Bosgracht.

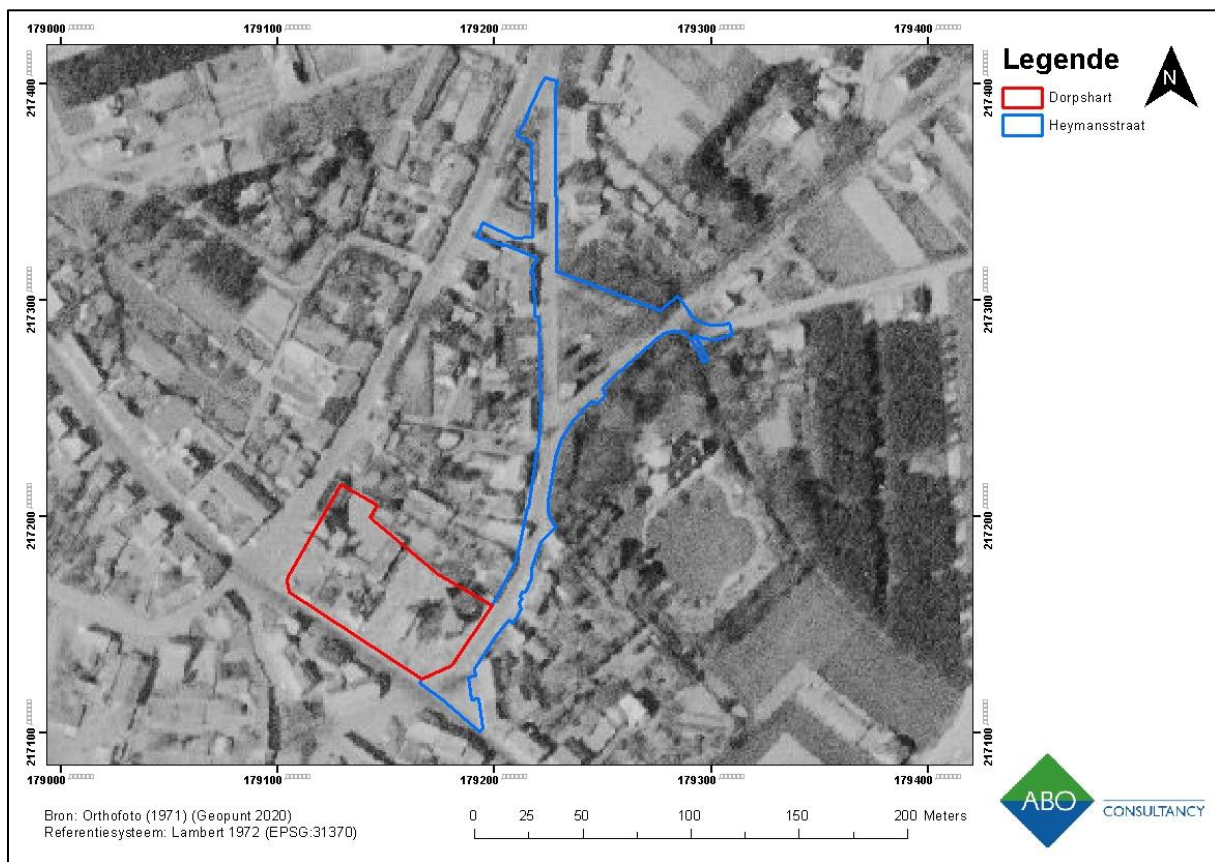

Figuur 32: Aanduiding van het studiegebied op de Vandermaelenkaart (Geopunt 2020)

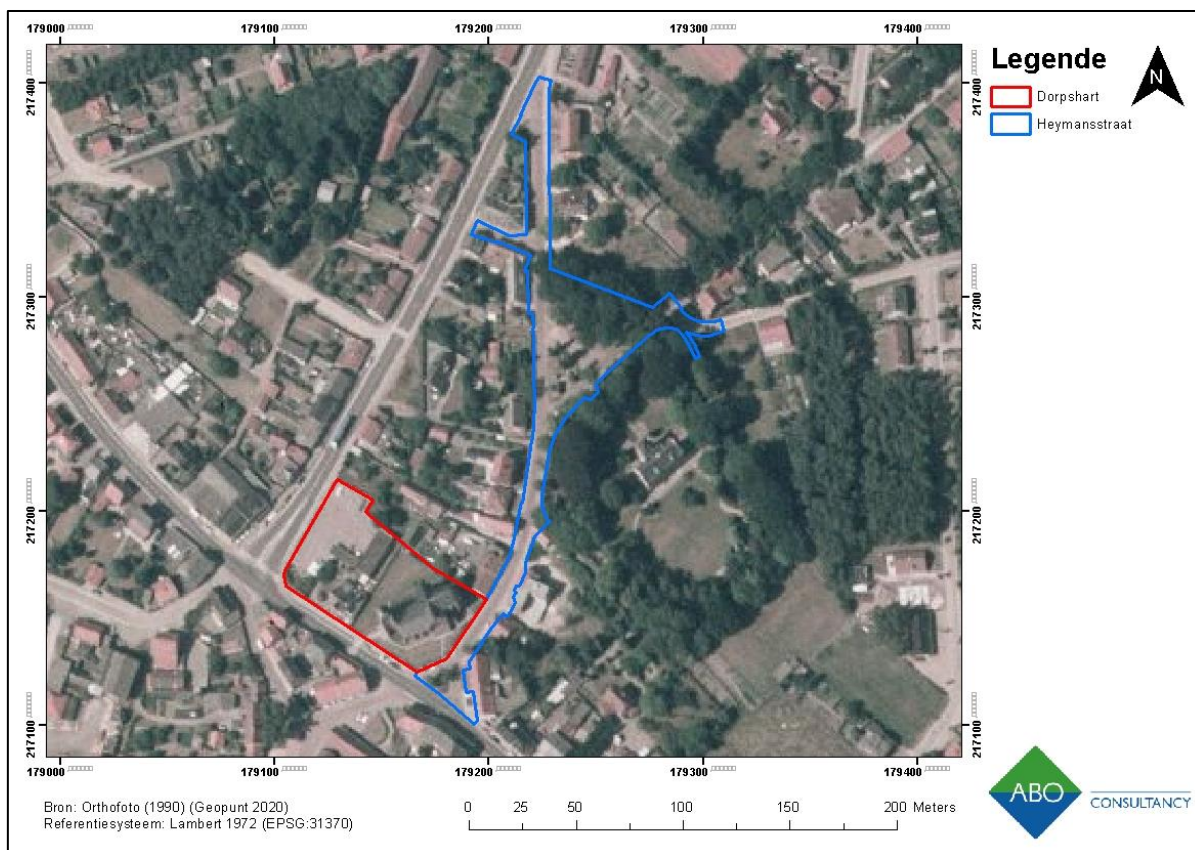
4.4 RECENTE LANDSCHAPSVERANDERINGEN

De laatste decennia is het landschap rondom Wechelderzande grondig veranderd. De bosgedeeltes zijn meer verspreid en omvatten ook kleinere percelen. Op de luchtfoto uit 1971 zien we ten zuiden van het studiegebied reeds de autostrade E34 lopen. Ten westen van het studiegebied is in het vroegere heidelandschap een vliegveld aangelegd. Het gaat hier om het vliegveld van Oostmalle dat in 1955 werd aangelegd als reserve NAVO-vliegveld. Het vliegveld wordt nu voornamelijk recreatief gebruikt door een lokale vliegclub.

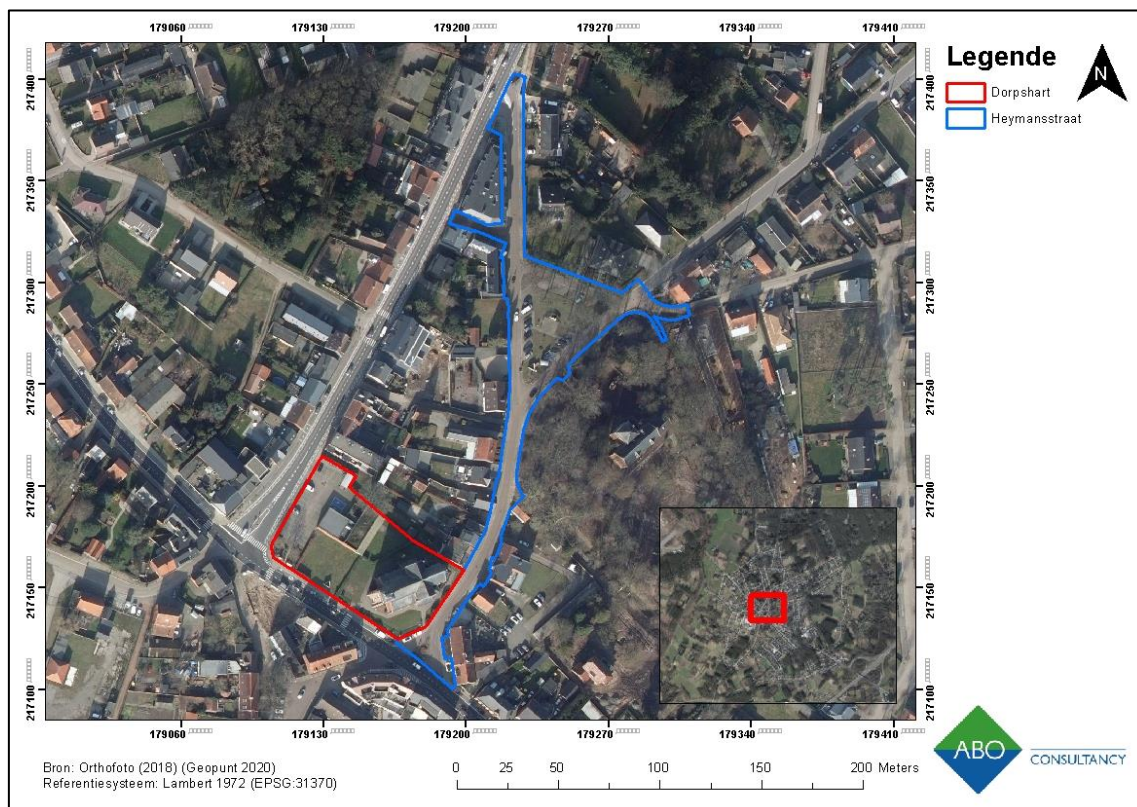
Op de luchtfoto's uit 1971, 1990 en 2015 (Figuur 33- Figuur 35) is ook te zien hoe het dorp steeds meer uitbreidt, vooral in de richting van de E34. De heidegebieden zijn sterk gedaald in oppervlakte, hier en daar is nog een natuurgebied te vinden waarin o.a. het heidelandschap bewaard is gebleven. In de omgeving van het studiegebied zijn dit de natuurgebieden 'Kindernouw' en 'Den Haert' (Poederlee).

Figuur 33: Orthofoto 1971 (kleinschalig, zomeropnamen) met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2020)

Figuur 34: Orthofoto 1979-1990 (kleinschalig, zomeropnamen) met aanduiding van het studiegebied (Geopunt 2020)

Figuur 35: Orthofoto 2018 met weergave van het studiegebied (Geopunt 2020)

5 BESLUIT

5.1 INTERPRETATIE EN DATERING

Op basis van landschappelijke en archeologisch/historische gegevens kan een inschatting gemaakt worden van de aard en ouderdom van eventuele archeologische vindplaatsen ter hoogte van het studiegebied.

Het onderzoeksgebied is gelegen in het centrum van Wechelderzande, een deelgemeente van Lille in de Antwerpse Kempen. De vroegste vermelding van het dorp dateert uit de 12de eeuw.

Het studiegebied is iets hoger gelegen in het landschap, op de uitloper van een rug die zich enkele kilometers ten noorden van het studiegebied bevindt. Net ten zuiden van het studiegebied zien we dat het landschap terug daalt. Het onderzoeksgebied maakt natuurkundig deel uit van de Visbeekvallei, een zone met naaldbos, moerasbos en heidelandschappen.

Bodemkundig is een deel het onderzoeksgebied geklasseerd als een **OB**, een bebouwde zone. De andere delen vallen echter onder de types **Zbm** en **Zcm**, beide zijn zandgronden met indicaties voor menselijke activiteit in de landbouw- en veeteelt. Bij de plaggenbodem (**Zcm**) is dit te dateren vanaf de vroege tot de volle middeleeuwen (cf. 3.2.1).

De meldingen in de CAI dateren uit de middeleeuwen, nieuwe tijd en nieuwste tijd. Op ca. 400m ten zuidwesten van het studiegebied werden bewoningssporen uit de middeleeuwen aangetroffen. Meteen ten oosten van het studiegebied bevindt zich het 'Hof d' Intere'. Dit hof dateert uit de nieuwe tijd maar gaat vermoedelijk terug op een site met walgracht uit de middeleeuwen.

Het landschap rondom het onderzoeksgebied (dorp Wechelderzande en omgeving) bleef volgens een cartografische studie sinds de 18de eeuw grotendeels ongewijzigd. Het betreft hier dan een landschap dat vooral bestaat uit heideland, moerasbos en een weinig naaldbos. De laatste decennia is de omgeving wel veranderd. De autostrade E34 is aangelegd ten zuidoosten van het studiegebied en ten westen van het studiegebied is in de jaren '50 van de vorige eeuw een vliegveld gekomen. Het aandeel heide- en boslandschap is intussen ook sterk geslonken. De bewoning in het dorp heeft zich ook uitgebreid, vooral in de richting van de E34.

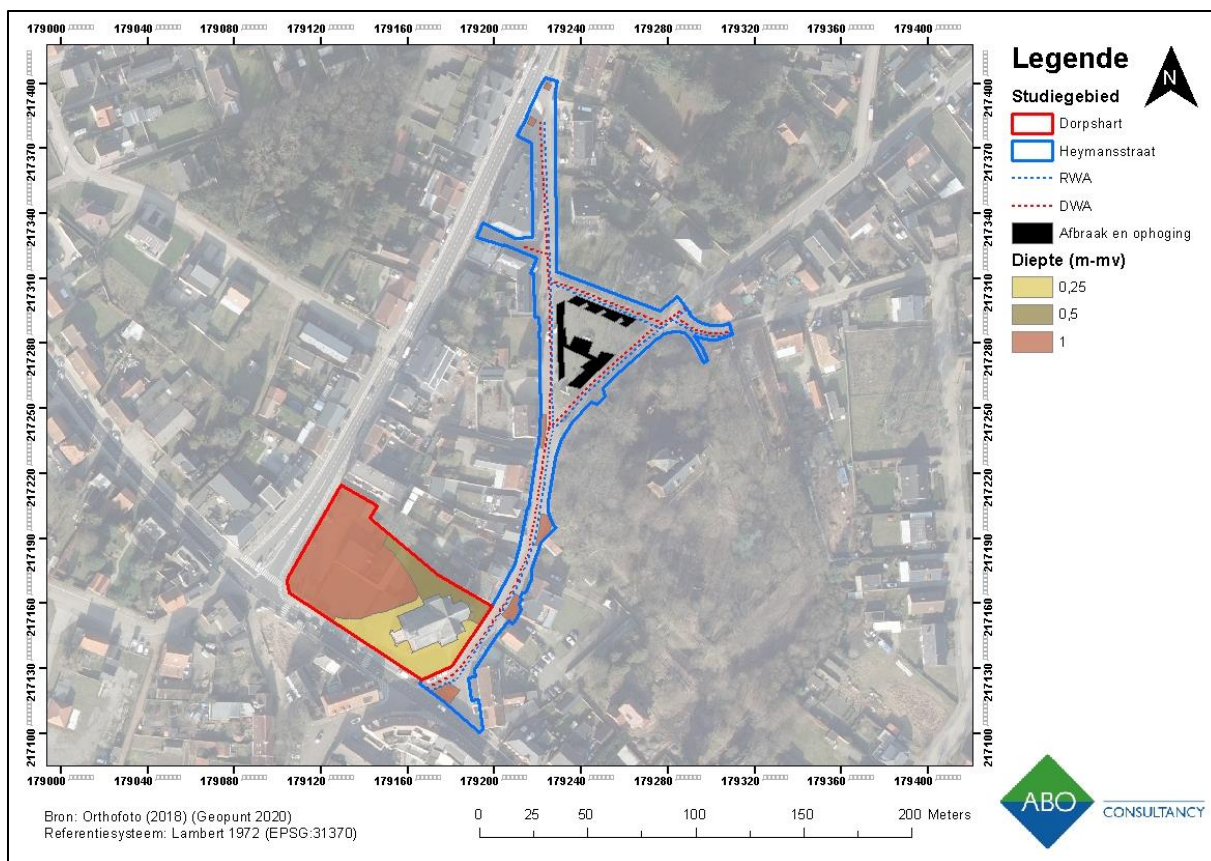
Op basis van bovenstaande wordt een matig tot hoog archeologisch potentieel vooropgesteld voor het gehele studiegebied. Er worden vooral sporen verwacht uit de middeleeuwen en nieuwe tijd. Sporen uit andere periodes kunnen niet worden uitgesloten maar lijken minder waarschijnlijk. Hoewel de ligging gunstig is voor steentijd worden er geen sporen uit deze periode meer verwacht. In de zone Heymansstraat is dit omdat de bestaande nutsvoorzieningen het bodemarchief reeds danig verstoord hebben waardoor er geen begraven bodem meer aanwezig is. Voor de zone 'Dorpshart' zijn eveneens geen verwachtingen meer voor deze periode gezien de aanwezigheid tot de jaren '70 van de vorige eeuw van een kerkhof op het grootste gedeelte van het terrein en bebouwing aan de westelijke zijde van het terrein.

5.2 POTENTIEEL TOT KENNISVERMEERDERING EN SAMENVATTING

Deze archeologienota werd opgesteld door ABO nv naar aanleiding van geplande infrastructuurwerken binnen de dorpskern van Wechelderzande.

Het onderzoeksgebied bestaat uit twee delen: de zone 'Dorpshart' en de zone 'Heymansstraat'. De zone 'Dorpshart' omvat de parochiekerk, het parkeerterrein ten noordwesten van de kerk en een voormalige jongensschool in het westelijke gedeelte die zal worden afgebroken. Binnen het westelijke en grootste gedeelte zullen de werken tot 1m-mv gaan. Een smalle strook ten noorden van het kerk zal tot 0,5m-mv afgegraven worden en het resterende gedeelte (ten zuiden en meteen rondom de kerk) zal tot 0,25m-mv afgegraven worden. Ter hoogte van deze zone is de bewaringstoestand ongekend. Hoewel het kerkhof geruimd werd in de jaren '70 valt het niet uit te sluiten dat er nog daadwerkelijk archeologische resten kunnen aangetroffen worden gezien niet gekend is in welke mate het kerkhof geruimd is. Er wordt dan ook een erg variabele bewaringstoestand verwacht in deze zone. Bovendien moet er rekening worden gehouden met een buffer van ca. 20cm rondom de kerk. Hierbij worden mogelijke archeologische resten bedreigd.

In de zone 'Heymansstraat' zal een nieuw gescheiden rioleringsstelsel worden aangelegd ter vervanging van de huidige riolering. Deze laatste heeft een diepte van ca. 1,20 à 2,21m-mv. De nieuwe riolering zal op een diepte van ca. 1,5 à 2,4m-mv komen. Ter hoogte van de Dries zal de asfalt verwijderd worden. Dit deelgebied zal vervolgens met 20cm opgehoogd worden en een groenzone worden. Ter hoogte van de zone Heymansstraat is de bewaringstoestand erg ongunstig voor het aantreffen van archeologische resten. De aanwezigheid van de huidige nutsleidingen hebben het bodemarchief immers reeds verstoord tot op grote diepte (1,20 à 2,20m-mv). Zelfs indien er toch archeologische resten aanwezig zouden zijn is het potentieel tot kennisvermeerdering klein gezien de beperkte breedte van het kijkvenster. Het is niet mogelijk om de aangetroffen resten in een dergelijk geval in een breder kader te interpreteren gezien het lijntracé niet verbreed kan worden. Binnen de Dries in het noorden van deze zone blijven de werken beperkt tot het verwijderen van de asfalt en worden er geen archeologische resten bedreigd.

Figuur 36: Schematische weergave van de geplande werken weergegeven op een orthofoto (2018) (Geopunt 2020)

Op basis van bovenstaande argumenten wordt **geen archeologisch onderzoek** geadviseerd voor de zone **Heymansstraat**. De zone **Dorpshart** biedt een hoog kennispotentieel en moet **archeologisch verder onderzocht** worden in uitgesteld traject. Dit wordt verder toegelicht in het Programma van Maatregelen.

6 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Patrick Hambach	General Director		27/3/2020
Toon Moeskops	Business Unit Manager		27/3/2020
Jan Coenaerts	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		27/3/2020

7 BIBLIOGRAFIE

Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Landhuis Hof d' Intere [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/47488> (geraadpleegd op 25 januari 2018).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Wechelderzande [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121675> (geraadpleegd op 25 januari 2018).

Bogemans F., Baeteman C., 2006: Kaartblad 2-8: Toelichtingen bij de Quartairgeologische kaart van België – Vlaams gewest. Ministerie van de Vlaamse gemeenschap, afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie, Brussel.

Centrale Archeologische Inventaris: CAI 2020

Dillen R., en Van Olmen J. 2007: Wechelzande Vroeger en nu – Pastorijstraat –Venderstraat, Heemkundige Kring “Norbert de Vrijter”, Jaarboek 2007 XXV, p 102-103.

Dillen R., en Van Olmen J. 2007: Wechelzande Vroeger en nu – Pastorijstraat –bezembinder, Heemkundige Kring “Norbert de Vrijter”, Jaarboek 2007 XXV, p 112-113.

DOV Vlaanderen Bodemverkenner 2020: Topografische kaarten [online], <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage> (geraadpleegd op 26/01/2020).

Geopunt Vlaanderen 2020: Basiskaarten (Luchtfoto 2019, Stratenplan) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 26/01/2020).

Geopunt Vlaanderen 2020: Historische kaarten (Ferraris, Atlas van Buurtwegen, Vandermaelen, Popp) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 26/01/2018)

Geopunt Vlaanderen 2020: Bodem kaarten (Bodemtypes, Bodemgebruik, Bodemerosie, WRB Soil Units, Tertiaire formaties, Quartaire formaties) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 26/01/2020)

Heirbaut E., 2018. Archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem aan de Brevennendijk te Lille, *Lares-rapport 74*, Halle-Zoersel.

Inventaris Bouwkundig Erfgoed: IBE 2020.

Jacobs P., S. Louwye en T. Polfliet 2002 Toelichting bij de Quartair geologische kaart. Kaartblad 15 Antwerpen. Gent.

Nationaal Geografisch Instituut (NGI): Topografische kaart (1:10.000), [Online], www.ngi.be (geraadpleegd op 20 december 2020).

Van Den Branden W., 1984. De teloorgang van de nobele familie Proost te Wechelderzande. *Heemkundige kring Norbert De Vrijter contactblad nr. 7*, pp. 1-6.

Van Olmen J., 1978. *Geschiedenis van ‘Hof d’Intere’: Kasteel Wechelderzande*.

Van Olmen J., 1993. De familie Proost, een invloedrijk geslacht uit de 17de eeuw. *Heemkundige kring Norbert De Vrijter Jaarboek 1993*, pp. 78-98. s.l: s.n.

Van Ranst E & Sys C., 2000, *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaarten van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Laboratorium voor bodemkunde, Universiteit Gent, Gent.

Verrijckt J., Smeets M., 2015. Het archeologisch vooronderzoek aan het Beulk te Lille, *Archeo-rapport 333*.